

2. Konjunkturtendensene i Norge

Norsk økonomi kom inn i en lavkonjunktur tidlig i 2009 etter at forrige konjunkturtopp ble passert for to år siden. Foreløpige tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) viser at nedgangen i BNP Fastlands-Norge stoppet opp i 2. kvartal i fjor, men veksten mot slutten av 2009 var fortsatt betydelig svakere enn trendveksten i fastlandsøkonomien. Husholdningenes konsum har siden 2. kvartal i fjor økt med om lag 5 prosent regnet som årlig rate, og er en viktig faktor bak omslaget fra fall til økning i produksjonen i fastlandsøkonomien.

Økningen i husholdningenes konsum kan blant annet føres tilbake til en svært ekspansiv penge- og kreditt-politikk i form av lave renter og likviditetstilførsel til bankene. Boliginvesteringene faller imidlertid fortsatt, og det samme gjør næringsinvesteringene i Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning.

Siden i fjor sommer har høyere tradisjonell vareeksport bidratt til en mer positiv utvikling i tråd med at BNP-fallet internasjonalt stoppet opp og etterspørselen på

Tabell 2.1. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall for 2007-2009. Vekst fra forrige periode. Prosent**

	2008*	2009*	Sesongjustert			
			09:1	09:2	09:3	09:4
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	1,3	0,0	-0,2	1,0	1,2	1,3
Konsum i offentlig forvaltning	4,1	5,2	2,0	1,5	1,2	0,1
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	1,4	-7,9	-4,6	-0,5	-4,9	0,3
Fastlands-Norge	1,0	-12,1	-8,8	1,1	-5,2	0,1
Utvinning og rørtransport	3,7	6,4	13,5	-8,5	-7,2	4,2
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	1,9	-1,2	-1,4	1,2	0,0	0,7
Eksport	0,9	-4,3	-3,5	-2,9	3,3	1,0
Råolje og naturgass	-2,0	-1,3	-1,2	-5,1	4,7	-1,2
Tradisjonelle varer	4,3	-7,8	-6,2	-0,3	7,8	-0,1
Import	2,2	-9,7	-7,4	1,9	0,9	2,6
Tradisjonelle varer	-0,4	-13,1	-5,8	-1,2	1,6	-0,7
Bruttonasjonalprodukt	1,8	-1,5	-0,7	-1,2	0,5	0,1
Fastlands-Norge	2,2	-1,5	-0,9	0,1	0,3	0,3
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	3,4	-1,5	-0,7	-0,2	-0,4	0,0
Sysselsatte personer	3,1	-0,4	-0,5	-0,3	-0,3	0,1
Arbeidsstyrke ²	3,4	0,0	-0,1	0,1	-0,9	0,2
Arbeidsledighetsrate, nivå ²	2,6	3,2	3,0	3,1	3,2	3,2
Priser og lønninger						
Lønn per normalårsverk ³	6,0	3,5	4,5	3,9	3,0	2,8
Konsumprisindeksen (KPI) ³	3,8	2,1	2,4	3,1	1,8	1,4
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ³	2,6	2,6	2,8	3,0	2,4	2,3
Eksportpriser tradisjonelle varer	2,4	-6,5	-8,2	-1,3	2,3	-3,3
Importpriser tradisjonelle varer	4,6	-1,2	-2,3	-2,0	-1,0	-2,5
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	472,8	360,8	69,9	95,5	78,2	117,2
MEMO (ujusterte nivåttall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	6,2	2,5	3,5	2,5	1,9	2,1
Utlånsrente, banker ⁴	7,3	-	6,3	4,8	4,3	-
Råoljepris i kroner ⁵	536,4	388,1	313,4	386,8	421,2	429,2
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	90,8	93,8	96,1	95,1	94,1	90,0
NOK per euro	8,22	8,73	8,95	8,84	8,74	8,39

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Ifølge AKU.

³ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁴ Gjennomsnitt for perioden.

⁵ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

verdensmarkedet igjen økte. Som følge av omleggingen av finanspolitikken for vel ett år siden har både produksjon i og etterspørsel fra offentlig forvaltning bidratt til at nedgangen i BNP Fastlands-Norge stoppet opp tidlig i 2009. Ettersom fallet i produksjonen i etterkant av finanskrisen var mye større enn økningen utover i 2009 sank BNP Fastlands-Norge med 1½ prosent fra 2008 til 2009. Ved utgangen av 2009 er produksjonen fortsatt lavere enn i begynnelsen av 2008.

Effektene av omleggingen av den økonomiske politikken for veksten i BNP Fastlands-Norge ble som forventet tydelige gjennom 2009. Vi tror at veksten i norsk økonomi vil ta seg moderat opp i tiden framover. Imidlertid vil en svak utvikling i investeringene legge en demper på veksten, særlig i 2010. Oppgangen i den tradisjonelle eksporten i andre halvår 2009 var nok delvis en gjeninnhentingseffekt og signaliserer neppe en overgang til vedvarende høy vekst framover. Videre vil en sterkere kronkurs dempe effekten av høyere vekst i internasjonal økonomi. Dessuten vil den økonomiske politikken ikke gi samme bidrag til veksten i 2010 som den har gjort i 2009, selv om den vil gi positive vekstimpulser også i år.

Til tross for den kraftige konjunkturedgangen har ikke arbeidsledigheten økt sterkt. I 2009 var ledigheten, målt med SSBs arbeidskraftundersøkelse (AKU), bare 3,2 prosent. Dette er lavere enn ledigheten i 2006, som var på 3,4 prosent. Våre anslag tilsier at vi vil passere 2006-nivået i år. Antall utførte timeverk falt klart i fjor. Likevel ble det kun en beskjeden nedgang i antall selskaper som følge av økt sykefravær og redusert overtid. Det var en klar nedgang i netto arbeidsinnvandring i 2009. Flere unge velger å ta høyere utdanning i en lavkonjunktur, en valgmulighet det ble lagt til rette for gjennom økte bevilgninger til universitet og høyskoler i Revidert nasjonalbudsjett før sommeren. Samlet sett har derfor arbeidsstyrken endret seg lite tross økt befolkning. Da samlet sysselsetting bare falt beskjeden i 2009 ble ledighetsøkningen bare på vel en halv prosent. Framover er det grunn til å regne med at sysselsettingsveksten blir beskjeden selv med økt produksjon. Det er vanlig med et omslag i produktiviteten når produksjonsveksten stopper opp og øker igjen. Foretakene har ledige ressurser internt som kan benyttes mer intensivt og kan derfor øke produksjonen uten i særlig grad å ansette flere. Med fortsatt vekst i befolkningen vil derfor ledigheten fortsette å øke moderat de nærmeste par årene. Vi anslår imidlertid at ledigheten i følge AKU ikke vil bli høyere enn 4 prosent på det meste innenfor vår prognoseperiode fram til 2013.

Finanskrisen førte høsten 2008 til en rask svekkelse av krona. Dette lettet presset på konkurranseutsatt næringsliv, men kunne ikke kompensere helt for fallet i etterspørselen på internasjonale markeder. Som følge av kronesvekkelsen har imidlertid konsumprisveksten vært klart høyere i Norge enn hos handelspartnerne, selv om den falt markert i kjølvannet av finanskrisen

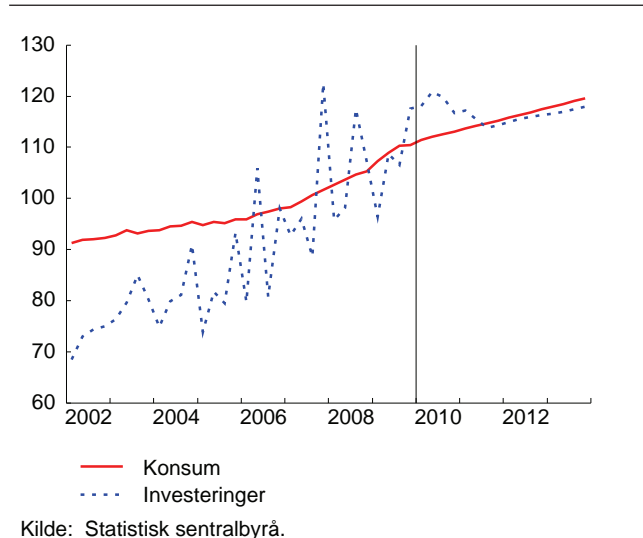
også her. Siden oktober i fjor har imidlertid inflasjonen tatt seg opp igjen, og i januar i år var både konsumprisveksten og underliggende inflasjon nær inflasjonsmålet. Gjennom hele fjoråret har krona styrket seg. Sammen med lavere innenlandsk kostnadsvekst er det grunn til å regne med vesentlig lavere prisvekst i 2010 enn gjennomsnittet for 2009. Når kronestyrkingen stopper opp i løpet av neste år, vil det sammen med en moderat prisoppgang internasjonalt føre til at inflasjonen er nær målet for pengepolitikken ved slutten av prognoseperioden.

Pessimismen som har preget utviklingen både i Norge og internasjonalt ble vesentlig mindre gjennom 2009, men det er ennå for tidlig å avblåse finanskrisen og de realøkonomiske følgene av den. Særlig internasjonalt er det mange uløste økonomiske problemer. I mange land vokser nå statsgjelden så raskt at dagens finanspolitikk ikke er bærekraftig. For noen måneder siden var det situasjonen i Dubai som skapte økt usikkerhet, mens det i senere tid er budsjettunderskuddene i en del EU-land som får oppmerksomhet. Hvis behovet for å vise finanspolitisk handlekraft og budsjett disiplin blir stort, og politikken strammes til, vil den skjøre oppgangen internasjonalt dempes. Dette vil føre til lavere vekst i norsk økonomi.

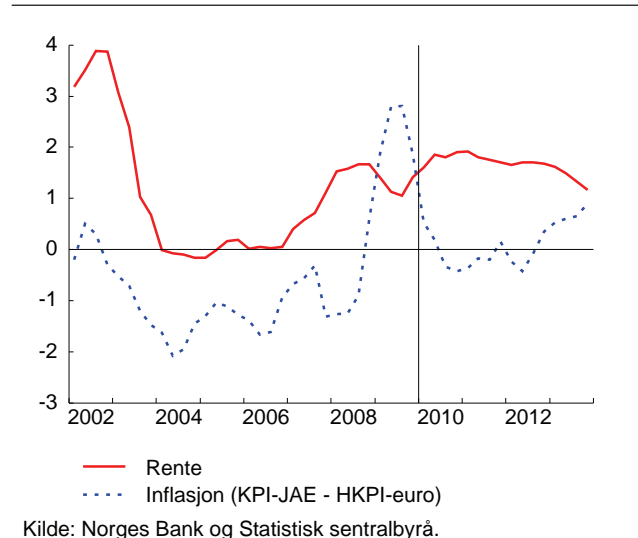
I våre beregninger legger vi til grunn at veksten internasjonalt fortsetter, dog ikke i et omfang som tilsvarende en tradisjonell konjunkturoppgang. Selv en slik moderat oppgang gir positive impulser til eksportorientert næringsliv både i form av økt etterspørsel og høyere priser på verdensmarkedet. Industriproduksjonen vil da kunne øke gjennom 2010. Fortsatt svak investeringsutvikling i Norge sammen med en gradvis styrket krona gjør imidlertid at konkurranseutsatte bedrifter ikke får sterke nok impulser til at det blir noen vesentlig vekst framover. Den økonomiske politikken vil bidra til fortsatt høy konsumvekst framover slik at veksten i fastlandsøkonomien vil ta seg opp gjennom 2010. Økte renter og strammere finanspolitikk vil dempe veksten og styrken i oppgangen fra og med 2011. Vi regner med at fallet i boliginvesteringene stopper opp i år og så øker markert i årene deretter. Det vil bidra til at nedgangen i byggenæringen først flater ut og så snur til ny oppgang. Investeringene i petroleumsvirksomheten tror vi vil holde seg på et høyt nivå framover. Med et omslag i investeringene i fastlandsnæringene mot slutten av 2011, vil også veksten i BNP Fastlands-Norge nærme seg trendvekst og konjunkturbunnen nås i løpet av 2011.

Vi legger til grunn at det vil skje en gradvis innstramning i den økonomiske politikken fra 2011 til 2013. Sammen med en moderat vekst internasjonalt og ingen stimulans av betydning fra petroleumssektoren, viser våre beregninger at lavkonjunktoren vil vare ut 2013, men at det kan bli en svak konjunkturoppgang fra 2012.

Figur 2.1. Offentlig forvaltning. Sesongjusterte volumindekser, 2007=100

Figur 2.2. Rente- og inflasjonsforskjeller mellom norske kroner og euro. Prosentpoeng

2.1. Gradvis mindre ekspansiv finanspolitikk

Finanspolitikken i 2009 var meget ekspansiv. Utgiftsrammene på statsbudsjettet ble økt betydelig i første halvår 2009. Økningene kom på toppen av statsbudsjettet som ble lagt fram høsten 2008 og var moderat ekspansivt. Med utgangspunkt i *Ny saldering av statsbudsjettet 2009* (Prop. 61S) kan de ekspansive politikimpulsene i 2009 anslås til 2,7 prosent av trend-BNP Fastlands-Norge, de sterke siden 1970-tallet. For 2010 gir det vedtatte budsjettet langt svakere impulser til økonomien enn året før, men avstanden i forhold til 4-prosentregelen øker. Regjeringen har signalisert at den tar sikte på en mindre ekspansiv politikk deretter for gradvis å vende tilbake til handlingsregulens 4-prosentbane. Disse vedtakene og signalene ligger til grunn for våre anslag framover.

De foreløpige tallene fra KNR viser sterk vekst i offentlig forvaltnings konsum i tråd med politikktalen ovenfor. I 2009 var veksten i konsumet i offentlig forvaltning 5,2 prosent. Veksten var ganske jevnt fordelt på stats- og kommuneforvaltningen, mens det knapt var noen vekst i konsumet i forsvaret. Bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning økte langt mindre enn forventet, og veksten anslås nå til knapt 3 prosent. Hovedårsaken til den moderate investeringsveksten er at det ble importert og investert en fregatt mindre enn ventet. Denne fregatten antar vi i stedet vil bli importert i 1. kvartal 2010, mens den siste fregatten kommer senere på året og fører til at investeringsveksten vil bli meget høy i 2010. I nysalderingsproposisjonen er underliggende reell utgiftsvekst på statsbudsjettet for 2009 anslått til 6½ prosent. Sterk vekst i stønadene til husholdningene bidrar til å trekke opp realveksten i de samlede utgiftene.

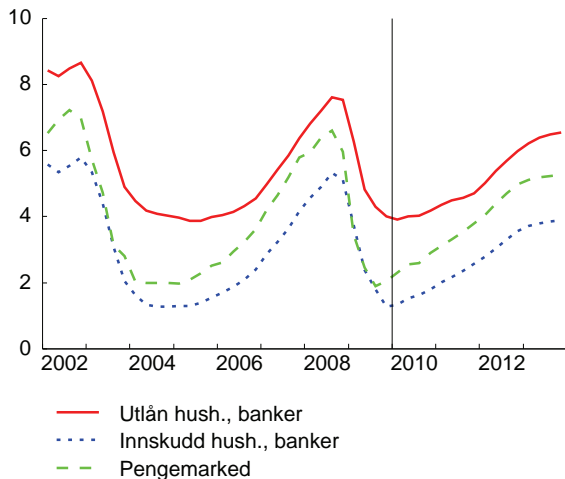
Våre anslag for finanspolitikken i år bygger på tallmaterialet i Nasjonalbudsjettet 2010 (NB2010). Anslagene i NB2010 innebærer at den ekspansive finanspolitikken

forsterkes noe sammenliknet med 2009 målt med det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet (SOBU). Regnet i forhold til trendnivået for aktiviteten i fastlandsøkonomien øker SOBU med vel en halv prosent fra 2009 til 2010 i følge NB2010. Impulsen fra økt SOBU er imidlertid vesentlig mindre enn i 2009. Det er ingen vesentlige endringer i reelle skattesatser; nominelle avgiftsatser (unntatt tobakksavgiften) er stort sett justert opp med 1,8 prosent, mens nominelle satser i personbeskatningen gjennomgående er økt med 3,5 prosent – om lag i tråd med antatt lønnsvekst. Disse satsene er innarbeidet i våre anslag for 2010. I formuesbeskatningen er det foretatt en del omlegginger, men disse har ikke store makroeffekter i 2010. Vårt anslag for veksten i konsumet i offentlig forvaltning i 2010 er litt høyere enn anslaget i NB2010. Som i vår forrige konjunkturrapport tror vi at denne veksten vil bli 2,7 prosent. Anslagene for 2010 påvirkes ellers av at forsvaret fra og med høsten 2009 og ut 2011 skal kjøpe nye helikoptre og transportfly for til sammen nesten 10 milliarder kroner. Sammen med leveransen av de to siste fregattene i 2010 forklarer dette mesteparten av veksten i offentlige investeringer fra 2009 til 2010, som vi anslår til vel 12 prosent.

For 2011 anslår vi at finanspolitikken fortsatt innebærer et større SOBU enn en politikk som følger 4-prosentsbanen eksakt. Vi antar at det vil finne sted en viss innstramming i politikken i forhold til 2010 gjennom svakere vekst i offentlige utgifter enn tidligere. Veksten i offentlig kjøp av varer og tjenester er antatt å bli lavere enn trendveksten i norsk økonomi. Konsumveksten anslås til 2 prosent, mens investeringene, justert for endringer i kjøp av fregatter, er på samme nivå som året før. Vi har lagt til grunn inflasjonsjusterte skatte- og avgiftssatser. Våre anslag for 2011 innebærer at SOBU klart vil nærme seg 4-prosentsbanen.

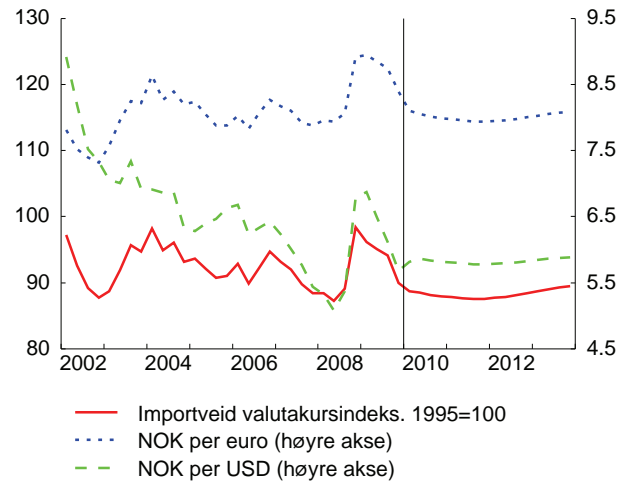
Ekspansiviteten i finanspolitikken antas å bli ytterligere redusert i 2012 og 2013 i tråd med at veksten i

Figur 2.3. Norske renter. Prosent

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.4. Valutakurser

Kilde: Norges Bank.

økonomien tar seg opp. Hensynet til at budsjettunderskuddene skal være i tråd med handlingsregelen for finanspolitikken gjør at politikken strammes noe inn. Økt kapital i Statens pensjonsfond utland, sammen med våre øvrige anslag, innebærer at vi er nær handlingsregelens 4-prosentbane i 2012. I følge våre beregninger er norsk økonomi nær en konjunkturnøytral situasjon ved slutten av vår prognoseperiode.

2.2. Økende rente i flere år

Rentesettingen til Norges Bank tar sikte på å stabilisere inflasjonen på 2,5 prosent på mellomlang sikt, hensyn tatt til en stabil utvikling i produksjon og sysselsetting. Inflasjonen målt ved 12-månedersveksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) var i januar på 2,3 prosent.

Krisen i verdens finansmarkeder og dystre konjunkturutsikter gjorde at Norges Bank satte styringsrenta kraftig ned. Mens styringsrenta i oktober 2008 var på 5,75 prosent, var den i juni 2009 satt ned til 1,25 prosent. Noe lysere framtidsutsikter bidro til at renta ble satt opp med til sammen 0,5 prosentpoeng på de to rentemøtene i 4. kvartal i fjor.

Som følge av finanskrisen økte forskjellen mellom pengemarkedsrenta og styringsrenta. Før finanskrisen fulgte pengemarkedsrenta stort sett styringsrenta med et påslag på 0,25 prosentpoeng. Siden sommeren 2007 har påslaget vært vesentlig større, og var i månedsskiftet september/oktober 2008 oppe i over 2 prosentpoeng. Fra november 2009 har påslaget kommet ned i 0,5 prosentpoeng. Pengemarkedsrenta har etter siste årsskifte ligget rundt 2,25 prosent.

Både Stortinget og Norges Bank har innført tiltak for å redusere problemene i finansmarkedene. Disse tiltakene omtales nærmere i kapittel 3.

Den innenlandske kredittveksten, målt ved 12-månedersveksten i publikums innenlandske bruttogjeld

(K2), var 4,1 prosent i desember 2009. Kredittveksten i ikke-finansielle foretak er redusert fra i overkant av 20 prosent i juli 2008 til -1,4 prosent i desember i år. Husholdningenes gjeld økte med 6,7 prosent fra desember 2008 til desember 2009. Publikums innenlandske kreditt ble redusert fra oktober til november, og dette bidro til å trekke den underliggende kredittveksten – målt ved 3 måneders glidende gjennomsnitt, omregnet til årlig rate – ned til 2,4 prosent.

Den norske krona svekket seg kraftig mot dollar og euro gjennom andre halvår i 2008. Denne svekkelsen er i stor grad reversert gjennom 2009 og hittil i 2010. Nå koster en euro i overkant av 8 kroner. Dette er nær den gjennomsnittlige eurokursen i perioden fra euroen ble introdusert i 1999 og fram til midten av 2008. Målt med den importveide kronekursen, der vektene er basert på sammensetningen av norsk import, er verdien av krona derimot blitt relativt sterk. Fra desember 2008 til januar 2010 har den styrket seg med i overkant av 12 prosent. Den importveide kronekursen er nå tilbake på nivået fra sommeren 2008.

I tråd med at konjunktorene bedres, noe som blant annet allerede har slått ut i økte boligpriser og en økning i husholdningenes konsum, legger vi til grunn at Norges Bank fortsetter å sette opp styringsrenta framover. Vi tror at pengemarkedsrenta vil øke gjennom 2010 slik at den blir 2,6 prosent som gjennomsnitt for i år. Renteoppgangen fortsetter i hele prognoseperioden og pengemarkedsrenta blir 4,5 prosent i 2012, som er om lag det som Norges Bank anslå i sin siste Pengepolitiske rapport. I 2013 anslår vi at pengemarkedsrenta kommer opp i 5,2 prosent. Bankenes gjennomsnittlige utlånsrente anslås da å ligge på om lag 6,4 prosent.

Vi regner med at krona vil styrke seg litt gjennom de to neste årene for deretter å svekkes noe. Prisen for en euro vil bevege seg rundt 8 kroner. Målt med den importveide kronekursen vil krona styrke seg med vel 2 prosent fra 4. kvartal i fjor til 4. kvartal i år og med

Tabell 2.2. Husholdningenes disponible realinntekter. Prosentvis vekst fra året før

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Totalt	7,6	-6,5	6,3	3,1	4,8	3,5	3,3	2,3	2,5
Eksklusive aksjeutbytte	3,4	4,2	5,1	2,7	5,5	3,1	3,1	2,0	2,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

ytterligere 0,5 prosent de neste 4 kvartalene. Deretter venter vi en svekkelse av krona med i overkant av 2 prosent i løpet av to år. Styrkingen i begynnelsen av prognoseperioden skyldes at renta er høyere i Norge enn i utlandet, mens svekkelsen mot slutten av perioden følger av renteøkninger i euroområdet samt en noe høyere inflasjon i Norge enn i euroområdet.

2.3. Høy konsumvekst i 2010 og 2011

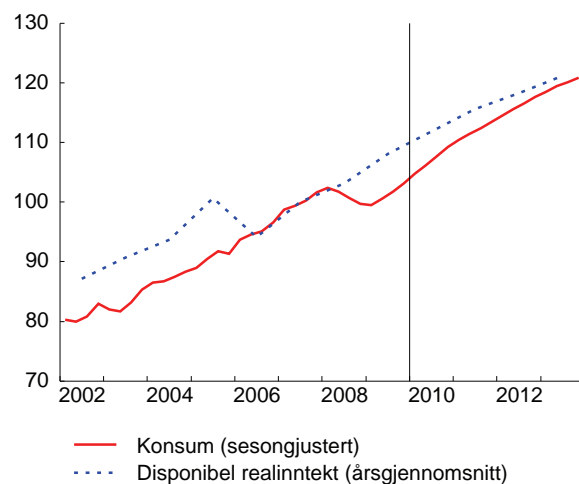
Veksten i husholdningenes disponible realinntekter var høy i fjor. I følge foreløpige nasjonalregnskapstall økte veksten fra 3,1 prosent i 2008 til 4,8 prosent i 2009. Vesentlig lavere renteutgifter i kjølvannet av finanskrisen og nær halvering av konsumprisveksten er i hovedsak de bakenforliggende årsakene. Økte offentlige stønader, som følge av økte utbetalinger av pensjoner, sykepengene og arbeidsledighetstrygd, ga også et sterkt bidrag til inntektsveksten. Lønnsinntektene bidro mer beskjedent ettersom konjunkturedgangen ga støtet til svakere lønnsvekst og lavere sysselsetting i 2009 enn året før.

Til tross for høy inntektsvekst økte ikke husholdningenes konsum i 2009. Vi må tilbake til 1989 for å finne en svakere årlig konsumutvikling. Finansiell konsolidering hos husholdningene, som følge av fall i boligprisene, dårligere utsikter i økonomien og usikkerhet omkring egen inntekt, var en viktig årsak til den svake utviklingen i konsumet fra 2008 til 2009. Fallet i konsumet gjennom 2008 og inn i 2009 snudde imidlertid i 2. kvartal i fjor. Sterk vekst i varekonsumet gjennom de siste tre kvartalene henger i stor grad sammen med kraftig oppgang i bilkjøpene, som falt gjennom hele 2008 og fram til og med 1. kvartal i fjor. På årsbasis falt varekonsumet likevel med 0,4 prosent i 2009. Tjenestekonsumet, som i mindre grad har vært påvirket av konjunkturedgangen, økte med 0,8 prosent.

Den finansielle konsolideringen hos husholdningene førte til mer enn en dobling av spareraten (sparing regnet som andel av disponibel inntekt) fra 2008 til 2009. I fjor utgjorde sparingen i husholdningene om lag 7,5 prosent av disponibel inntekt. Dersom vi regner kjøpene av varige konsumgoder, herunder bilkjøpene, som investering og ikke som konsum, kan spareraten beregnes til 8,9 prosent i 2009 mot 5,9 prosent i 2008, se temaboks 8.2.

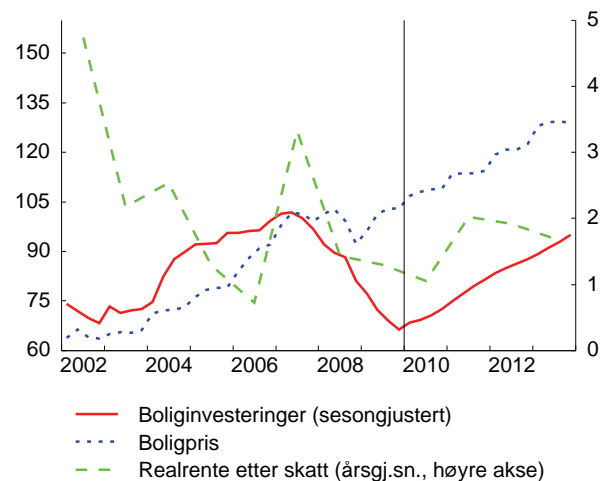
Veksten i husholdningenes disponible realinntekter ventes å modereres i årene framover. Riktignok vil veksten i lønnsinntektene ta seg noe opp, men vekstbidraget fra utviklingen i netto renteinntekter er langt mer beskjedent i 2010 enn i 2009. Boligformuen vil øke kraftig med stigende boligpriser og bidrar sammen

Figur 2.5. Inntekt og konsum i husholdninger mv. Volumindekser, 2007=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.6. Boligmarkedet. Venstre akse indekser, 2007=100, høyre akse prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

med lave realrenter til at konsumveksten i inneværende år kan komme opp i hele 5,5 prosent som årgjennomsnitt. Selv om veksten i lønnsinntektene ventes å ta seg mer markert opp med bedre konjunkturer, vil høyere renter og etter hvert økende konsumpriser lede til moderat vekst i disponibel realinntekt også i årene 2011-2013. Moderat inntektsvekst sammen med et noe høyere realrentenivå, bidrar til å dempe konsumveksten i årene etter 2010. Konsumveksten neste år vil likevel ligge på rundt 4,5 prosent, om lag på høyde med gjennomsnittlig årlig vekst under siste høykonjunktur i årene 2005-2007.

Temaboks 2.1. **Faktorer bak vekst og fall i konsumet 2005-2009**

I SSBs makroøkonomiske kvartalsmodell KVARTS blir husholdningenes konsum utenom bolig- og helsetjenester¹ bestemt av utviklingen i realdisponibel inntekt for husholdningene, deres realformue og realrenten etter skatt. Realformuen omfatter både realverdien av boliger og av netto finansiell formue. Konsumrelasjonen – som modellerer om lag tre fjerdedeler av konsumet i husholdningene – er dokumentert i Jansen (2009). Det vises der at denne konsumsammenhengen forklarer endringer i konsumet bedre enn andre foreslåtte alternativer. I tabellen har vi satt konsumfunksjonens anslag for årsveksten i husholdningenes konsum utenom bolig- og helsetjenester opp mot regnskapstall fra KNR og sammenholdt dem med årsveksten for forklaringsfaktorene i modellen fra 2005 til 2009.

Den kraftige veksten i konsumet fra 2005 til 2007 kan i følge modellen i første rekke føres tilbake til en sterk vekst i husholdningenes realformue i denne perioden. Lave realrenter i 2005 og 2006, samt den høye realinntektsveksten i 2007 var også med på å fyre opp under konsumfesten. Alle de tre forklaringsfaktorene må trekkes inn i analysen for å fange opp den svært høye forbruksveksten i perioden. Videre ser vi at konsumrelasjonen traff blink på det sterke fallet i konsumveksten fra 2007 til 2008 som i hovedsak kan forklares med et stort fall i formuesverdiene i andre halvår 2008. Fallende realinntekter bidro også til redusert konsumvekst, mens pengepolitikken allerede i 2008 begrenset fallet.

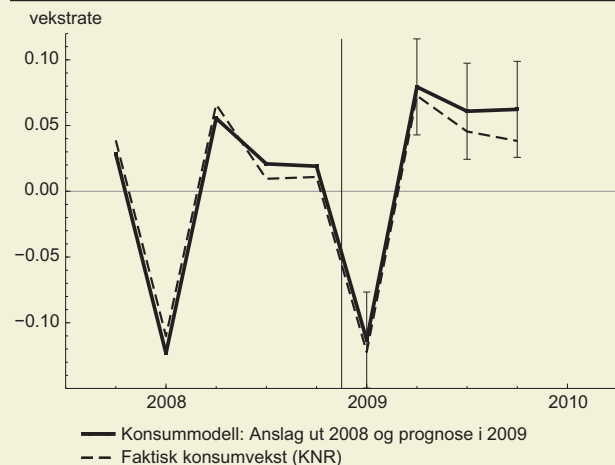
Mot slutten av 2008 og gjennom første halvår av 2009 satte myndighetene inn kraftig stimulans til økonomien for å dempe virkningene av finanskrisen både gjennom økt offentlig etterspørsel og en sterk reduksjon i styringsrenten til Norges Bank (se kapittel 2.1. og 2.2). Dette resulterte i en sterk økning i husholdningenes realdisponible inntekter og en ytterligere nedgang i realrentene. I følge modellens konsumrelasjon skulle dette i 2009 ha gitt en svak vekst i konsumet. I stedet viser de foreløpige nasjonalregnskapstallene for 2009 en nedgang, og anslaget bommer med 1,4 prosentpoeng på årsbasis. Det kan derfor være grunn til å se nærmere på hvordan prognosefeilen oppstår.

Prosentvis vekst i husholdningenes konsum utenom bolig- og helsetjenester og i faktorene som forklarer konsumveksten i KVARTS. 2005-2009. Faste 2007 priser

	2005	2006	2007	2008*	2009*
Konsum – KNR	4,5	5,6	6,4	1,1	-0,5
Konsum – modell	4,8	6,0	5,8	1,0	0,9
Disponibel realinntekt (eksklusive aksjeinntekter)	3,4	4,2	5,1	2,7	5,5
Realformue	9,4	12,0	11,2	-6,6	-3,3
Realrente etter skatt (nivå)	1,3	0,7	3,3	1,5	1,3

* Foreløpige regnskapstall

Høyre del av figuren viser konsumfunksjonens anslag på kvartalsvekst i privat konsum utenom bolig- og helsetjenester for 1.–4. kvartal 2009 sammenlignet med foreløpige tall fra KNR. Båndene viser +/- to standardavvik for sammenhengen som er tallfestet med data fra 1. kvartal 1971 til og med 4. kvartal 2008. Venstre del av figuren viser hvor godt konsumrelasjonen treffer endringene i konsumet i siste del av observasjonsperioden fra 4. kvartal 2007 til og med 4. kvartal 2008

Figuren viser veksten i privat konsum utenom bolig- og helsetjenester fra kvartal til kvartal slik den framgår av foreløpige tall fra KNR og i følge konsumrelasjonen. Vekstratene er dominert av sesongvariasjon, men det framgår likevel at det er i 3. og 4. kvartal 2009 at prognosefeilen oppstår, om enn ikke statistisk signifikant. Da var kvartalsveksten i konsumet om lag tilbake på trendvekst i følge KNR-tallene, mens den høye inntektsveksten og lave realrenten tilsa i følge historiske erfaringer en enda høyere konsumvekst. At så ikke skjedde kan skyldes at husholdningene fortsatt er usikre på den framtidige inntektsutviklingen. Ved utarbeidningen av prognosene for konsumet i 2010 har vi lagt dette til grunn og nedjustert modellens konsumanslag i 2010 med om lag ett prosentpoeng. Denne nedjusteringen har vi så faset ut fram mot 2012.

Referanser

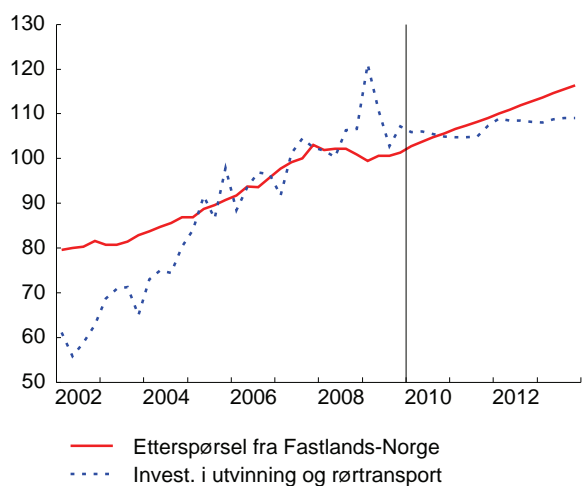
Jansen, E. S. (2009): «Kan formueseffekter forklare utviklingen i privat konsum?», *Samfunnsøkonomen*, 63 (2009/5), 42-59. http://www.ssb.no/filearchive/Jansen_Samfunnsokonomien_5_2009.pdf.

¹ Helsekonsumet bestemmes utenfor modellen fordi det i så stor grad er direkte påvirket av offentlige stønader og politikkbeslutninger. Boligkonsumet er bestemt som en andel av boligkapitalen, noe som samsvarer – om enn litt forenklet – med beregningsmåten i nasjonalregnskapet.

Selv med økte realrenter ventes husholdningenes spare rate å synke fra 7,5 prosent i 2009 til knappe 6 prosent i år, for så å falle videre til vel 3 prosent i 2013. Dette må ses i sammenheng med boligprisveksten som isolert sett reduserer behovet for finansiell konsolidering i husholdningene. Nettofinansinvesteringene vil, i takt

med fallet i sparingen og økende boliginvesteringer, vise negativ utvikling gjennom prognoseperioden. Husholdningene anslås å redusere sine nettofinansinvesteringer fra et positivt nivå på vel 43 milliarder kroner i 2009 til et negativt nivå på rundt 27 milliarder kroner i 2013.

Figur 2.7. Innenlandsk etterspørsel. Sesongjusterte volumindekser, 2007=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.4. Boliginvesteringene tar seg opp

Boliginvesteringene gikk i følge sesongjusterte KNR-tall ned med 3,9 prosent i 4. kvartal 2009, og har nå falt ti kvartaler på rad med til sammen 35 prosent. På årsbasis falt boliginvesteringene med hele 18,9 prosent i fjor. Statistikk over igangsetting av nye boliger, som de foreløpige nasjonalregnskapstallene i stor grad bygger på, kan imidlertid tyde på at nedgangen nå har flatet ut. Utsikter til bedre konjunkturer og videre vekst i boligprisene tilsier et omslag i igangsettingen av nye boliger, slik at boliginvesteringene vil ta seg opp igjen og vokse og ut prognoseperioden. Målt i faste priser vil likevel nivået på boliginvesteringene i 2013 i følge våre anslag ligge rundt 9 prosent under toppnivået i 2007.

I følge SSBs boligprisindeks falt boligprisene samlet sett kraftig gjennom andre halvår av 2008. Så vel eneboliger som småhus og blokkleiligheter hadde en prisnedgang på om lag 10 prosent fra 2. til 4. kvartal det året. Prisene på alle boligtyper har deretter steget kraftig. Nominelt sett har denne prisoppgangen mer enn oppveid den forutgående nedgangen. Fra 2008 til 2009 steg boligprisene som årsgjennomsnitt med 1,9 prosent, mot et prisfall på 1,1 prosent året før. Vi venter at boligprisene vil fortsette å stige framover og at de som årsgjennomsnitt vil øke med vel 7 prosent i år. For årene 2011-2013 har vi lagt til grunn at boligprisene vil stige med en gjennomsnittlig årlig vekstrate på om lag 6 prosent.

2.5. Nedgang i petroleumsinvesteringene gjennom siste år

Petroleumsinvesteringene falt markert etter at toppnivået ble nådd i 1. kvartal 2009. De sesongjusterte tallene fra KNR viste imidlertid at nedgangen stanset i 4. kvartal. Utviklingen gjennom 2009 kan delvis tilskrives at boreaktiviteten var usedvanlig høy i 1. kvartal. Dette bidro til en oppgang i de samlede petroleumsinvesteringene på 14 prosent fra kvartalet før. I tillegg ble

prosjektene Tyrihans og Volvund ferdigstilt i sommer, og det har ikke blitt startet nye prosjekter av betydning.

Petroleumsinvesteringene var 1,4 prosent lavere i 4. kvartal 2009 i forhold til samme kvartal året før. Årsveksten i 2009 var derimot på hele 7,8 prosent, siden investeringene økte betydelig gjennom 2008 og var høye i første halvår i 2009. Usikkerheten rundt lønnsomheten til investeringsprosjektene økte imidlertid med fallende oljepriser gjennom andre halvår 2008. Den økte usikkerheten bidro i 2009 til at flere planlagte prosjekter ble utsatt. Ettersom nye prosjekter ikke avløste de gamle, falt investeringene gjennom året. Gjennom 2009 økte oljeprisen, og usikkerhet om framtiden ble redusert.

I årene framover venter vi at boreaktiviteten vil reduseres noe, men fra et høyt nivå. Tiltak for å øke utvinningsgraden i modne felt samt et ønske om å øke reservene vil begrense nedgangen i lete- og produksjonsboringen. Riggstatene har falt gjennom 2009, noe som bidrar til å holde aktiviteten oppe gjennom lavere kostnader. Særlig leteaktiviteten avhenger i betydelig grad av utviklingen i oljeprisen.

De siste 2-3 årene har vært preget av store investeringer i plattformer i drift. Tidlig på 2000-tallet var det betydelige investeringer knyttet til feltutbygging. I samme periode økte andelen av investeringer knyttet til felt i drift. Disse investeringene inkluderer større vedlikeholdsprosjekter, prosjekter som skal øke utvinningsgraden til modne felt og utbygging av undervannsprosjekter i tilknytning til eksisterende felt. Økningen forklares med store teknologiforbedringer, men høyere oljepris har også bidratt til at lønnsomheten ved utvinning fra mindre felt har bedret seg. Vi har lagt til grunn at vridningen mot investeringer i eksisterende felt fortsetter. Oppgradering og videreutvikling av Ekofiskfeltet og Trollfeltet er eksempler på dette.

Vi venter et fall i petroleumsinvesteringene inkludert rørtransport i både 2010 og 2011, før investeringene tar seg noe opp i 2012 og 2013. Petroleumsinvesteringene avhenger av flere forhold det er vanskelig å anslå langt fram i tid. Vi har til en viss grad oversikt over hvilke prosjekter som er aktuelle for utbygging de neste to-tre årene, mens det er større usikkerhet knyttet til utviklingen i investeringene mot slutten av prognoseperioden.

Produksjonen innen utvinning av råolje og naturgass falt med 2,5 prosent i 2009 og fortsatte dermed den negative produksjonsutviklingen etter 2004, med 2008 som et unntak. Økningen i gassproduksjonen framover gjør at vi i 2012 venter at gassproduksjonen, målt i energiinnhold, for første gang vil være høyere enn oljeproduksjonen. På grunn av prisforskjellen mellom olje og gass vil det fortsatt være slik at verdien av oljeproduksjonen vil være høyere enn gassproduksjonen i lengre tid framover. Økt utvinning fra flere gassfelt vil bidra til en økning i gassutvinningen framover og vil

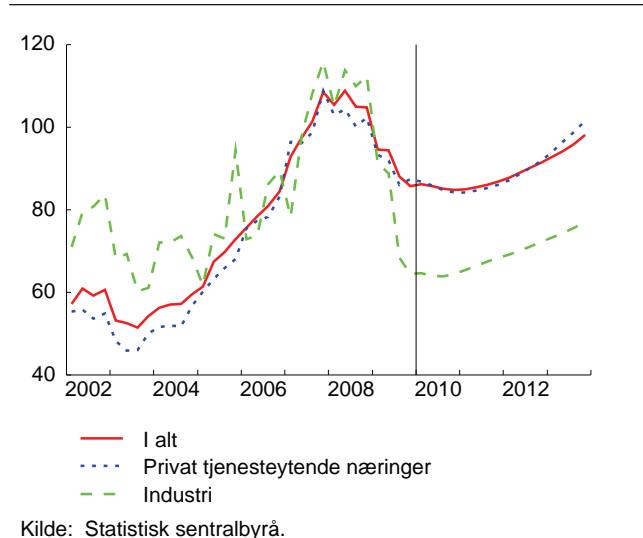
Tabell 2.3. **Makroøkonomiske hovedstørrelser 2009-2013. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår**

	Regnskap 2009	Prognoser							
		2010			2011		2012		2013
		SSB	FIN	NB	SSB	NB	SSB	NB	SSB
Realøkonomi									
Konsum i husholdninger mv.	0,0	5,5	4,0	5 1/2	4,7	4	3,8	2 1/2	3,2
Konsum i offentlig forvaltning	5,2	2,7	2,1	3	1,9	..	1,9	..	1,9
Bruttoinvestering i fast realkapital	-7,9	-3,1	-1,0	..	-0,5	..	5,1	..	4,9
Utvinning og rørtransport ¹	6,4	-3,7	3,0	0	-1,3	2 1/2	3,4	2 1/2	0,8
Fastlands-Norge	-12,1	-1,6	-1,7	-2 1/2	0,7	..	5,1	..	5,2
Næringer	-14,5	-7,1	-2,6	..	0,2	..	4,6	..	5,9
Bolig	-18,9	-2,9	0,5	..	12,3	..	9,1	..	7,5
Offentlig forvaltning	2,7	12,7	-2,0	..	-7,7	..	2,0	..	1,2
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	-1,2	3,4	2,4	3 1/4	3,2	4 1/4	3,5	2 3/4	3,2
Lagerendring ³	-1,8	0,0	0,0	..	0,0	..	0,0
Eksport	-4,3	2,4	0,1	..	1,1	..	1,2	..	1,0
Råolje og naturgass	-1,3	-2,2	-2,1	..	-1,5	..	-0,8	..	-1,9
Tradisjonelle varer ⁴	-7,8	6,7	1,6	1 3/4	2,8	..	2,3	..	3,1
Import	-9,7	6,8	2,4	2 3/4	3,2	..	5,2	..	3,2
Tradisjonelle varer	-13,1	6,2	1,9	..	5,7	..	5,5	..	5,8
Bruttonasjonalprodukt	-1,5	1,5	1,3	1 3/4	1,9	2 1/2	2,1	1 3/4	2,3
Fastlands-Norge	-1,5	2,0	2,1	2 3/4	2,7	3 1/4	2,7	2 3/4	3,0
Arbeidsmarked									
Sysselsatte personer	-0,4	-0,1	-0,4	-1/4	0,4	1	1,1	3/4	1,7
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,2	3,5	3,7	3 3/4	3,9	3 1/2	3,9	3 1/2	3,7
Priser og lønninger									
Årslønn	4,1	3,4	3 1/2	4 1/4	3,4	4 1/2	3,9	4 3/4	4,7
Konsumprisindeksen (KPI)	2,1	1,7	1 3/4	1 3/4	1,3	2 1/4	2,0	2 1/2	2,9
KPI-JAE ⁵	2,6	1,0	1 1/2	1 3/4	1,3	2 1/4	1,8	2 1/2	2,7
Eksportpris tradisjonelle varer	-6,5	-2,7	3,1	..	5,2	..	3,0	..	2,7
Importpris tradisjonelle varer	-1,2	-3,3	2,6	..	1,0	..	1,7	..	2,8
Boligpris	1,9	7,2	5,1	..	6,4	..	6,6
Utenriksøkonomi									
Driftsbalansen, mrd. kroner	360,8	388,2	298,2	..	418,3	..	421,1	..	450,5
Driftsbalansen i prosent av BNP	15,0	15,5	12,2	..	15,9	..	15,3	..	15,4
MEMO:									
Husholdningenes sparerate (nivå)	7,5	5,9	4,6	..	3,2	..	2,6
Pengemarkedsrente (nivå)	2,5	2,6	3,5	2,6	3,4	3,8	4,5	4,6	5,2
Utlånsrente, banker (nivå) ⁶	..	4,0	4,5	..	5,5	..	6,4
Råoljepris i kroner (nivå) ⁷	388	458	425	..	479	..	512	..	551
Eksportmarkedsindikator	-8,7	4,0	4,1	..	5,6	..	7,2
Importveid kronekurs (44 land) ⁸	3,3	-5,9	0,0	-3 1/4	-0,8	2 1/4	0,5	1	1,2

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonell eksport, som også inkluderer en del tjenester.⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).⁶ Gjennomsnitt for året.⁷ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁸ Positivt tall innebærer svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld.nr.1 (2009-2010), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 3/2009 (NB).

Figur 2.8. Investeringer i Fastlands-næringer. Sesongjusterte volumindekser, 2007=100

dempe nedgangen i den samlede petroleumsproduksjonen. I prognosen har vi lagt til grunn at samlet olje- og gassutvinning, målt i energiinnhold, ventes å holde seg på samme nivå som i 2009. Oljeprisøkningen vi har lagt til grunn innebærer at inntektene fra petroleumsutvinningen likevel vil øke i årene framover.

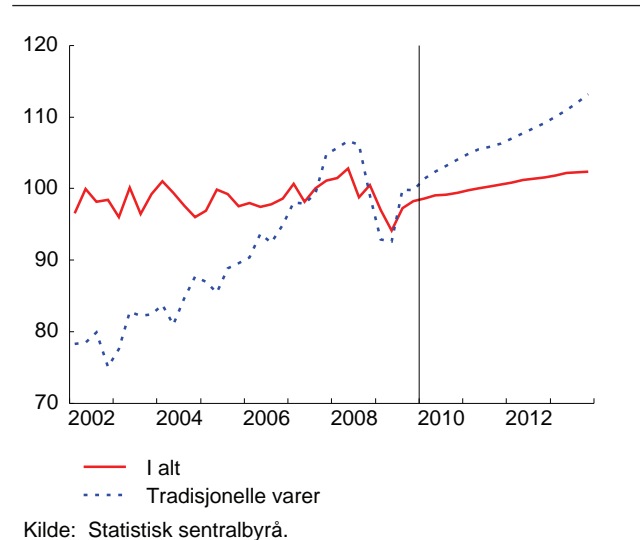
2.6. Lave investeringer i 2010 og 2011

Investeringene i fastlandsnæringene ble fordoblet fra 2003 til 2008. I følge de sesongjusterte KNR-tallene har disse investeringene falt hvert kvartal fra 2. kvartal 2008. I 4. kvartal 2009 var fallet på 2,7 prosent, og som årsgjennomsnitt ble investeringene i fastlandsnæringene redusert med 14,5 prosent fra 2008 til 2009.

I industri og bergverk sank investeringene med i underkant av 6 prosent fra 3. til 4. kvartal i fjor, mens de innenfor annen vareproduksjon falt med nesten 15 prosent. I de tjenesteytende næringene økte investeringene med i underkant av 2 prosent i samme periode. På årsbasis falt investeringene til alle disse undergruppene av fastlandsnæringer. Industriinvesteringene falt med om lag 30 prosent fra 2008 til 2009, mens investeringsfallet for både annen vareproduksjon og tjenesteytende næringer var om lag 10 prosent.

Våre investeringsanslag for industrien ligger nær det siste SSBs investeringstelling indikerte. Vi regner med at industribedriftene vil redusere sine investeringer ytterligere slik at industriinvesteringene faller med om lag 17 prosent i år i forhold til i fjor. Bedrede konjunkturer og en normalisering av kredittmarkedene ventes å bidra til at industriinvesteringene tar seg opp igjen med rundt 5-6 prosent årlig i perioden 2011-2013. Innen kraftforsyning ligger investeringene an til å øke med om lag 25 prosent i år. Flere store prosjekter innenfor produksjon og distribusjon av fjernvarme er en medvirkende årsak til dette. Økt fokus på oppgradering og utbygging av elektrisitetsnettet er en annen faktor som spiller inn.

Figur 2.9. Eksport. Sesongjusterte volumindekser, 2007=100

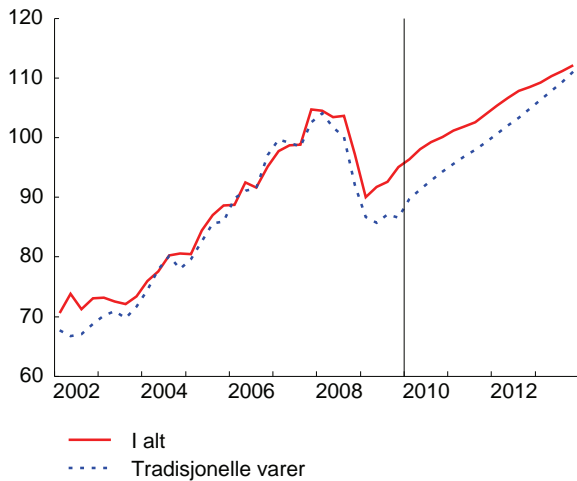
For fastlandsnæringene samlet anslår vi et investeringsfall på i overkant av 7,0 prosent i år og at investeringene holder seg om lag uforandret i 2011. I 2012 og 2013 stiger disse investeringene igjen. Sterk vekst i tjenesteinvesteringene bidrar til dette.

2.7. Lav eksportvekst framover

Fra 2. kvartal 2008 til 2. kvartal 2009 falt eksporten av tradisjonelle varer med over 20 prosent. Vi må helt tilbake til midten av 1970-tallet for å finne en tilsvarende nedgang. Det ser nå ut til at perioden med markert eksportfall er over, og i 4. kvartal var tradisjonell vareeksport 7,8 prosent høyere enn bunnivået i 2. kvartal 2009 i følge sesongjusterte KNR-tall. Nedgangen i første halvår var likevel så kraftig at tradisjonell vareeksport falt med 7,8 prosent som årsgjennomsnitt i 2009. Omslaget i tradisjonell eksport i andre halvår 2009 skyldtes blant annet at fallet i eksporten av viktige varer som metaller, verkstedsprodukter, kjemiske råvarer og kjemiske og mineralske produkter stoppet opp for så å øke mye i andre halvår. Dessuten har veksten i eksporten av oppdrettsfisk og fiskevarer fortsatt gjennom hele 2009 etter en viss avmatning i andre halvår 2008. Samlet eksport har fulgt samme mønster som for tradisjonelle varer, men har hatt mindre svingninger. Dette kan tilskrives en litt mer stabil utvikling i eksporten av petroleumsprodukter og tjenester hvor fallet var henholdsvis 1,3 og 5,4 prosent fra 2008 til 2009. Nedgangen i samlet eksport i 2009 ble 4,3 prosent.

Prisene på tradisjonelle eksportvarer falt med 6,5 prosent fra 2008 til 2009. Dette kan i stor grad tilskrives en betydelig nedgang i prisene på metaller, kjemiske råvarer og raffinerte petroleumsprodukter. Sesongjusterte tall viser at eksportprisen på tradisjonelle varer falt også i 4. kvartal i 2009, og var 3,3 prosent lavere enn kvartalet før. For samlet eksport var prisnedgangen hele 14,1 prosent som årsgjennomsnitt fra 2008 til 2009. Dette kan i stor grad tilskrives prisnedgangen på råolje og naturgass på hele 24,3 prosent.

Figur 2.10. Import. Sesongjusterte volumindekser, 2007=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vi legger til grunn at etterspørselsimpulsene fra verdensmarkedet til norsk næringsliv gradvis tiltar noe i styrke framover, men tradisjonell vareeksport vil ikke vokse like sterkt. I 2010 ventes riktignok veksten å bli over 6,5 prosent, noe som er høyere enn i de derpå følgende årene. Det skyldes i hovedsak overheng siden eksporten ved utgangen av 2009 var betydelig høyere enn årsgjennomsnittet for 2009. Fra 2011 og framover ventes det en svært moderat vekst i tradisjonell vareeksport. I 2010 venter vi at kronen styrker seg ytterligere slik at konkurransevnen svekkes. Eksporten av tradisjonelle varer stiger derfor mindre enn markedsveksten i utlandet i prognoseperioden.

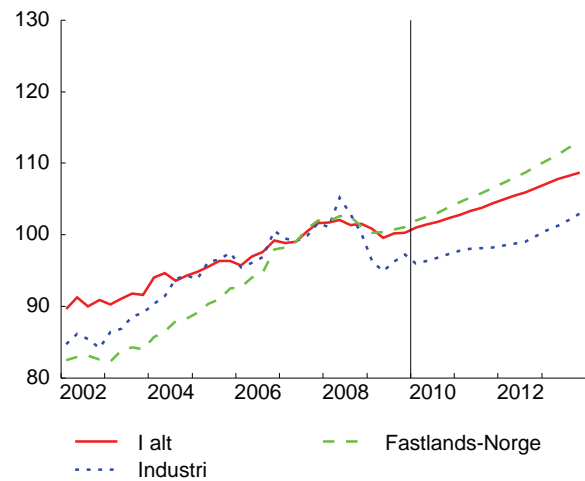
Eksporten av olje ventes å falle gjennom hele prognoseperioden, mens gasseksporten ventes å stige. Tjenesteeksporten stiger bare svakt i år, men kommer opp i en årlig vekst på om lag 5 prosent mot slutten av prognoseperioden. Dette bidrar til at samlet eksport øker med 2,4 prosent i 2010 og deretter med om lag 1 prosent på årsbasis fram til 2013. Vi forventer følgelig at eksporten bare vil gi små vekstimpulser til norsk økonomi i årene som kommer.

2.8. Stabil vekst i importen

Fallende innenlandsk etterspørsel bidro til at importen av tradisjonelle varer falt med hele 13 prosent i 2009. Nedgangen i importen av tradisjonelle varer var bredt basert og kom i første halvår. Andre halvår viser samlet sett en svak økning. Sesongjusterte KNR-tall viser at importen av tradisjonelle varer var om lag uendret fra 3. til 4. kvartal i fjor. Samlet import falt med 9,7 prosent ettersom tjenesteimporten bare falt med 1,8 prosent. Importen av skip falt betydelig etter å ha steget markert året før. Det har sammenheng med import av en fregatt i 2008, men ingen i 2009.

Importprisene på tradisjonelle varer falt med 1,2 prosent fra 2008 til 2009, mens prisene steg med 4,6 prosent året før. Prisfallet har sammenheng med at prisene på importvarer i utenlandsk valuta gikk betydelig ned,

Figur 2.11. Bruttonasjonalprodukt. Sesongjusterte volumindekser, 2007=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

men en svekkelse av krona på årsbasis bidro til å dempe utslaget i norske kroner. Fra 3. til 4. kvartal gikk prisene ned med 2,5 prosent, mot 1 prosent kvartalet før. For samlet import falt prisene med 1 prosent i fjor, mot en økning på over 4 prosent i 2008.

Økt innenlandsk etterspørsel, spesielt konsumet i husholdningene, bidrar til at importveksten vil ta seg opp i 2010. Fra neste år og framover bidrar gradvis økte investeringer til økt importvekst. Dette fører til at tradisjonell vareimport stiger med litt over 6 prosent i 2010 og mellom 5 og 6 prosent hvert år i perioden 2011-2013. En svekket kostnadmessig konkurransevne vil bidra til at importandelene øker framover, og importveksten er derfor beregnet til å bli klart høyere enn veksten i innenlandsk bruk av varer og tjenester.

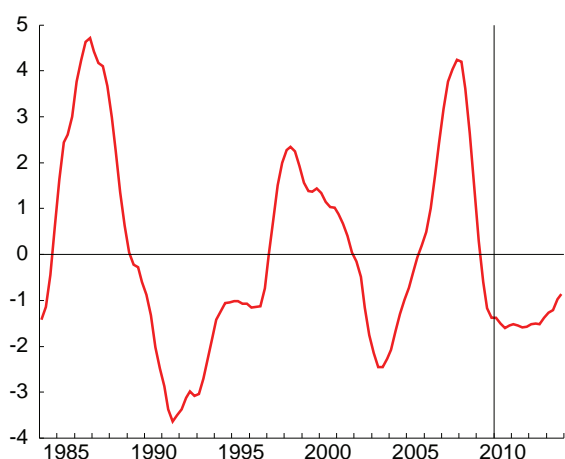
I inneværende år og de nærmeste årene vil importen øke som følge av forsvarets kjøp av helikoptre, fly og fregatter. Det første helikopteret er overlevert, mens de resterende ventes å komme til høsten. Flyene er ventet å bli overlevert i tidsrommet fram til og med 2011. De to siste fregattene importeres i 1. og 4. kvartal 2010.

For 2010 anslår vi et fall i prisene på tradisjonelle importvarer som følge av den internasjonale lavkonjunkturen og ikke minst styrkingen av krona. En bedret konjunktursituasjon i internasjonal økonomi bidrar til at prisene på verdensmarkedet antas å øke fra 2011. En sterkere krone vil bidra til å dempe den importerte prisveksten i 2011.

2.9. Aktivitetsvekst fra et lavt nivå

Finanskrisen bidro til en markert nedgang i den samlede aktiviteten i fastlandsøkonomien vinteren 2008/2009. Fra 3. kvartal 2008 til 1. kvartal 2009 gikk volumet av BNP Fastlands-Norge målt i basisverdi ned med 4,1 prosent regnet som årlig rate. Gjennom de tre siste kvartalene i fjor gikk aktiviteten målt med dette BNP-målet gradvis og moderat opp, samlet sett med 1,0

Figur 2.12. **BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

prosent som årlig rate. BNP Fastlands-Norge (sesongjustert) var i 4. kvartal i fjor fremdeles 1,3 prosent lavere enn toppnivået i 3. kvartal 2008. På årsbasis var veksten fra 2008 til 2009 på -1,3 prosent. Målt i markedsverdi, hvor produktavgifter og -subsidier også inngår, var veksten -1,5 prosent.

Bruttoproduktet i offentlig forvaltning økte i fjor med 2,9 prosent, mot 3,5 prosent året før. De finanspolitiske tiltakene mot de realøkonomiske følgene av finanskrisen gikk i stor grad ut på å øke etterspørselen rettet mot privat sektor. Produktinnsatsen i offentlig forvaltning økte således med 8,5 prosent i 2009, mot knappe 3 prosent året før. En stabil og relativt høy produksjonsvekst i offentlig forvaltning dempet både styrken til og lengden på nedgangen i det samlede aktivitetsnivået.

Nivået på BNP Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning falt i fire påfølgende kvartaler etter 2. kvartal 2008, og fram til 2. kvartal 2009 var nedgangen på 3,3 prosent. Gjennom andre halvår i fjor gikk det jevnt opp, med en vekst svarende til 0,8 prosent på årsbasis. I 4. kvartal i fjor lå det fremdeles 2,8 prosent lavere enn nivået i 2. kvartal 2008, rett før finanskrisen slo inn i norsk økonomi for fullt. Som årsgjennomsnitt var veksten -2,3 prosent.

Aktivitetsutviklingen siste halvannet år har variert mellom næringene. I næringer der nedgangen i de fire første "krisekvartalene" var sterkest, ser også økningen gjennom siste halvår ut til å ha vært størst. Industrien fikk tidlig merke konjunkturedgangen, og som årsgjennomsnitt falt bruttoproduktet med nær 6 prosent i fjor. Gjennom andre halvår i fjor var det imidlertid en klar økning igjen, med en vekst på nær 5 prosent regnet som årlig rate. Økningen var i hovedsak å finne innen nærings- og nytelsesmidler samt råvarebasert industri utenom trelast og treforedling. I øvrige industrinæringer var det nær nullvekst eller litt nedgang i denne perioden.

Boks 2.1. Lagerendring og statistiske avvik

KNR er basert på indikatorer og ikke regnskaper. Det innebærer at det er usikkerhet knyttet til tallene. Indikatorene i KNR for etterspørsel i 2009 viser en sterkere utvikling enn tilsvarende utvikling for tilgangssiden i form av innenlandsk produksjon og import. Avviket registreres som endringer i posten "lagerendring og statistiske avvik". Økt produksjon til lager er å forvente i en konjunkturfase hvor etterspørselen stagnerer. Etter en tid vil produksjonen så kunne utvikle seg svakere enn etterspørselen ved at en selger fra lager, eller ved at varer som har vært under arbeid ferdigstilles. Tolkningen av disse tallene er imidlertid vanskelig i og med at en ikke vet hva som er endringer i lager inklusive varer under arbeid og hva som er statistiske avvik. Fra midten av 1980-tallet har denne posten på årsbasis vært positiv og utgjort fra 0,4 prosent til 4,1 prosent av BNP. I gjennomsnitt har lagerendringer og statistiske avvik utgjort 1,5 prosent av BNP. Den sterke negative vekstimpulsen fra endringen i lagerendring fra 2008 til 2009 er en indikasjon på at de statistiske avvikene er større enn normalt, men også på at etterspørselen i KNR øker for mye eller at tilgangssiden øker for lite. Hvis det er veksten i tilgangssiden som er for lav, kan det framkomme ved at det foreløpige KNR-tallet for BNP-veksten er for lavt eller at nedgangen i import for stor.

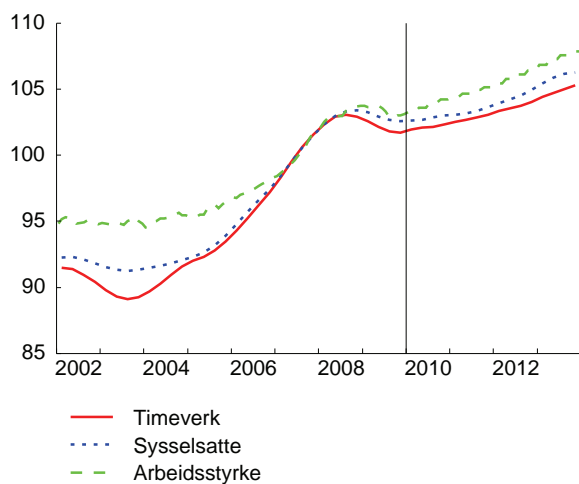
Aktiviteten innen annen vareproduksjon hadde et liknende forløp som industrien. Kraftig aktivitetsvekst i primærnæringene inkludert fiskeoppdrett og i kraftproduksjon ligger bak økningen i andre halvår. I bygg og anlegg økte bruttoproduktet markert i 3. kvartal for så å falle klart i 4. kvartal. Nivået i 4. kvartal i fjor var fremdeles 4,5 prosent lavere enn toppnivået i 3. kvartal 2008. Til sammenlikning lå bruttoproduktet for industrien, 7,3 prosent under toppnivået i 2. kvartal 2008.

I motsetning til vareproduksjon gikk aktiviteten innen fastlandsbasert privat tjenesteyting ned gjennom andre halvår i fjor, og nedgangen var større enn nedgangen gjennom de tre foregående kvartalene. Nivået i 4. kvartal i fjor var likevel bare 1,7 prosent lavere enn toppnivået fra 3. kvartal 2008. Aktiviteten i varehandelen har vokst markert etter 1. kvartal i fjor som følge av økt konsum. Transport utenom utenriks sjøfart og rørtransport økte gjennom andre halvår i fjor. I de fleste andre tjenesteytende sektorer har aktiviteten gjennom siste halvår gjennomgående gått ned.

Aktivitetsutviklingen i industrien og i bygg og anlegg må forstås ut fra utviklingen i etterspørselen etter sluttleveringer i Norge og internasjonalt. For privat tjenesteyting er dette mindre klart. Ettersom husholdningenes etterspørsel vokser, kan årsaken være at en i næringslivet generelt har strammet inn på kjøp av produktinnsats i form av tjenester.

Økningen i etterspørselen på norske eksportmarkeder vil trolig fortsette, men i et moderat tempo. Petroleumsinvesteringene ventes på den andre siden å gi negative etterspørselsimpulser de nærmeste årene. Nedgangen i private fastlandsinvesteringer ventes å

Figur 2.13. Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk. Sesongjusterte og glattede indekser, 2007=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

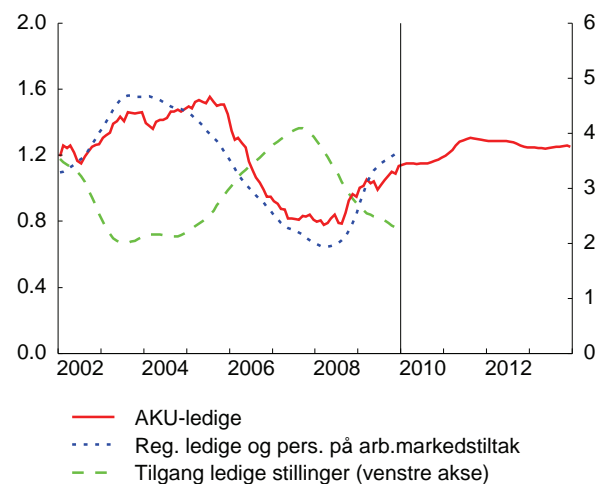
stoppe opp i løpet av 2010 og deretter gradvis slå om til vekst. Investeringene i offentlig forvaltning vil trolig ikke endre seg mye framover. Utviklingen i norske kostnader med relativt høy lønnsvekst og styrket krone vil dempe produksjonsutviklingen. Med dette sammensatte bildet ventes en moderat aktivitetsøkning i industrien i år og framover. I 2013 regner vi med en litt høyere vekst blant annet på grunn av en antatt vridning i investeringssetterspørselen fra petroleumsnæringen i retning av industriprodukter.

Aktiviteten i bygg og anlegg ventes å gå ytterligere litt ned i år. Økte boliginvesteringer gjennom 2010 er ikke nok til å motvirke fallende investeringer i fastlandsnæringene og spesielt næringsbygg. Etter hvert som investeringsfallet i fastlandsnæringene stopper opp og snur til oppgang i 2011 og boliginvesteringene tar seg ytterligere opp, vil aktiviteten i bygge- og anleggsnæringen også øke.

Bruttoproduktet i de private fastlandsbaserte tjenestene (utenom boligjenester) sto i fjor for 60 prosent av BNP Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning. Utviklingen i de tjenesteytende fastlandsbaserte næringene er derfor viktig for konjunkturforløpet. Vi regner med at aktiviteten i disse delene av økonomien vil ta seg opp. Høy vekst i husholdningenes konsum i 2010 og 2011 er en faktor bak denne forventede utviklingen. Etter hvert vil også investeringsomslaget i fastlandsnæringene bidra til vekst.

Økningen i bruttoproduktet i offentlig forvaltning ventes å stå for en vesentlig mindre del av den samlede aktivitetsveksten i tiden framover etter hvert som aktiviteten i privat sektor tar seg opp. Den offentlige produksjonsveksten reduseres klart fra 2009 til 2010. I årene deretter vil en noe strammere finanspolitikk redusere den ytterligere.

Figur 2.14. Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger. Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

Kilde: Arbeids- og velferdsetaten og Statistisk sentralbyrå.

Som årgjennomsnitt venter vi at BNP Fastlands-Norge vil stige med rundt 2 prosent i 2010 og noe mer i årene deretter. Vi regner med at veksten et stykke framover vil ligge nær trendveksten i norsk økonomi. I følge beregningene er det først rundt årsskiftet 2012/2013 at økonomien kommer i en klar konjunkturoppgang. Med disse anslagene vil norsk økonomi være i en moderat lavkonjunktur i hele prognoseperioden.

2.10. Mot økende ledighet

Sysselsettingen falt 1,4 prosent fra 3. kvartal 2008 til 3. kvartal 2009, noe som tilsvarer nær 37 000 personer. I 4. kvartal 2009 var det imidlertid en liten oppgang i den sesongjusterte sysselsettingen. Det skyldtes fortsatt klar vekst i sysselsettingen i offentlig sektor og at sysselsettingsfallet i både industrien og tjenestenæringene var betydelig mindre enn i de foregående kvartalene. Dessuten var det en liten sysselsettingsoppgang i bygge- og anleggssektoren etter fire kvartaler med nedgang. Samlet sett gikk sysselsettingen ned med 25 000 personer fra 4. kvartal 2008 til 4. kvartal 2009.

Totalt gikk sysselsettingen tilbake med 10 000 personer som årgjennomsnitt fra 2008 til 2009. Dette var det første året med sysselsettingsnedgang siden 2003, men den gangen var nedgangen over dobbelt så sterk og samlet sysselsetting var langt lavere. Siden fulgte en uvanlig sterk oppgangsperiode, og over 300 000 nye arbeidsplasser ble skapt. I dette perspektivet er sysselsettingsnedgangen i 2009 svært moderat. Utviklingen på arbeidsmarkedet er likefullt dramatisk for enkelte næringer. Mens offentlig sysselsetting økte med nesten 25 000 personer fra 4. kvartal 2008 til 4. kvartal 2009, er produksjonen i konkurranseutsatte næringer mer prisgitt utviklingen på verdensmarkedet. I industrinæringene og i bygge- og anleggsnæringen har sysselsettingen i samme periode gått tilbake med over 20 000 personer. Den svake utviklingen har også smittet over på tjenestenæringene. Sviktende etterspørsel fra både næringslivet og husholdningssektoren har ført til at

produksjonen og sysselsettingen har falt i mange tjenestenæringene. En del av de som er sysselsatt i tjenestenæringene er også avhengig av etterspørsel fra utlandet. Dette gjelder blant annet turistnæringen. Innenfor tjenestenæringene var samlet sysselsettingsnedgang på vel 27 000 personer fra 4. kvartal 2008 til 4. kvartal 2009.

Utviklingen i etterspørselen etter arbeidskraft har redusert arbeidsstyrken betydelig gjennom 2009. Fra 4. kvartal 2008 til 4. kvartal 2009 har nær 20 000 mennesker forlatt arbeidsstyrken i følge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU). Dette skyldes i stor grad at flere unge har gått inn i utdanning og at flere eldre har blitt mottakere av ulike typer pensjon. Målt som et tre måneders glidende gjennomsnitt har imidlertid arbeidsstyrken vært relativt stabil siden august i fjor.

Etter at den sesongjusterte ledigheten i følge AKU økte noe gjennom andre halvår 2008, har den vært stabil på i overkant av 3 prosent gjennom fjoråret. Som årsgjennomsnitt var ledighetsraten 3,2 prosent i 2009. Mens arbeidsmarkedet har vært godt for typiske kvinneyrker innen offentlig sektor, har 2009 vært et tungt år for de klassiske mannsyrkene. Fra 4. kvartal 2008 til 4. kvartal 2009 økte antallet arbeidsledige med 9000 i følge AKU. Hele økningen kom blant menn. Den ujusterte ledigheten var i 4. kvartal 2009 på 3,4 prosent for menn og 2,4 prosent for kvinner.

Sesongjustert antall registrerte ledige hos Arbeids- og velferdsetaten var ved utgangen av januar i år om lag 77 000 personer. Fra utgangen av desember 2008 til utgangen av desember 2009 økte den registrerte ledigheten med i overkant av 20 000 personer. Inkluderes personer på ordinære arbeidsmarkedstiltak var økningen på i overkant av 30 000 personer. Økningen i den registrerte ledigheten var omtrent dobbelt så sterk som ledighetsøkningen fra 4. kvartal 2008 til 4. kvartal 2009 i følge AKU. At den registrerte ledigheten har økt klart sterkere enn AKU-ledigheten, skyldes i hovedsak en økning i personer som svarer slik at de i AKU ikke oppfyller alle betingelsene for å bli definert som arbeidsledige. For noen skyldes det at de oppgir å ha arbeid, mens andre oppgir at de ikke umiddelbart er tilgjengelig for jobb eller at de ikke har søkt arbeid i løpet av de siste fire ukene.

Det er høye kostnader forbundet med oppsigelser og nyansettelser. Til tross for sviktende etterspørsel og fallende produksjon velger mange bedrifter derfor å holde på den kompetansen de har ved å utsette nedbemanning i det lengste. Dette fører til at produktiviteten faller i begynnelsen av en nedgangskonjunktur, mens ledigheten følger utviklingen i produksjonen med et tidsetterslep. Industrien og bygge- og anleggsvirksomheten ble tidlig rammet av krisen, og har nå nedskalert arbeidsstokken betydelig. Også tjenestenæringene ser ut til å ha nedskalert arbeidsstokken noe. I 2010 venter vi at produksjonen tar seg forsiktig opp i industrien, men veksten er lavere enn det bedriftene kan absorbere

gjennom økt produktivitet. Sysselsettingsnedgangen ser således ut til å fortsette i industrien. Økende bolig- og næringsinvesteringer gir etter hvert positive impulser til bygge- og anleggssektoren, der sysselsettingen vokser fra 2011 og tar seg godt opp i 2012 og 2013. Også sysselsettingen innen tjenesteproduksjonen tar til å vokse igjen, først og fremst som følge av at konsumveksten holder seg godt oppe. Samlet sett venter vi at sysselsettingsnedgangen fortsetter ut året, på tross av en svakt økende timeverksbruk. Fra 2011 antar vi at sysselsettingen igjen vokser forsiktig.

Mange arbeidsinnvandrere som er i Norge på korttidsopphold er ikke pålagt krav om arbeidstillatelse. Det foreligger derfor ikke tilfredsstillende statistikk for omfanget av korttidsarbeidsinnvandringen. Økende ledighet blant innvandrere og kraftig reduserte jobbmuligheter i de delene av arbeidsmarkedet hvor de er godt representert tilsier at veksten i antall arbeidsinnvandrere på korttidsopphold har stoppet opp, og kanskje er antallet på et lavere nivå enn tidligere. Fortsatt høy innvandring innebærer likevel at veksten i arbeidsstyrken ventes å ta seg godt opp gjennom prognoseperioden. Dette gjør at ledigheten fortsetter å øke fra i overkant av 80 000 personer i 2009 til 90 000 personer i 2010 og videre til i overkant av 100 000 personer i 2011 og 2012 som årsgjennomsnitt. Dermed anslås ledighetsraten til 3,5 prosent i 2010, stigende til 3,9 prosent i 2011 og 2012. I 2013 øker sysselsettingen tilstrekkelig til at ledighetsraten bringes noe ned. Likevel anslås ledigheten å ligge høyere enn dagens nivå i hele prognoseperioden.

2.11. Moderat lønnsvekst lenge

Lønnsveksten ble kraftig redusert i fjor. Årlønnsveksten falt fra 6,3 prosent i 2008 til 4,1 prosent i 2009. Nedgangen gjenspeiler lavere lønnsomhet i næringslivet og et svakere arbeidsmarked. Nedgangskonjunktoren startet tidlig i 2008, og forsterket seg kraftig gjennom andre halvår. Lønnsoppgjøret i 2009 ble preget av den svake utviklingen for konkurranseutsatt næringsliv. Resultatet ble kun små sentrale tariff tillegg.

Årslønnen måles uten overtidsgodtgjørelse og påvirkes isolert sett ikke av endringer i sykefravær. Lønn per normalårsverk derimot inkluderer overtidsgodtgjørelse og er uten den delen av sykelønnen som dekkes av folketrygden. Veksten i lønn per normalårsverk var på 3,5 prosent i 2009, som er 0,6 prosentpoeng lavere enn årslønnsveksten. I 2009 bidro både redusert overtid og økt sykefravær til å redusere lønn per normalårsverk med 0,3 prosent hver, og bidragene var størst i de næringene som hadde blitt hardest rammet av nedgangskonjunktoren. Justert for endringer i sykefravær og overtid var det i 2009 relativt lik lønnsvekst mellom hovednæringene i økonomien. Unntaket er innen finansiell tjenesteyting, der en normalisering etter de svært store bonusutbetalingene i 2008 bidro til at gjennomsnittlig lønn per normalårsverk ble redusert med 2,7 prosent i 2009.

Boks 2.2. Fra lønn per normalårsverk til årslønn

SSB har gitt prognoser for veksten i lønn per normalårsverk siden 1997. Før dette ga vi prognoser for lønn per timeverk. Sett fra et konjunktursynspunkt er det i mange sammenhenger ønskelig å betrakte lønnsveksten med et lønnsbegrep som i stor grad gjenspeiler det som det forhandles om i lønnsoppgjørene og på arbeidsplassene. Siden en stor andel av arbeidstakerne har fastlønnsavtaler, påvirkes for eksempel lønn per timeverk av endringer i antall bevegelige helligdager. Det var en viktig årsak til at vi gikk bort fra dette lønnsbegrepet i prognosene i 1997. Nå endrer vi igjen lønnsbegrepet i prognosene – fra lønn per normalårsverk til årslønn. Med denne endringen påvirkes ikke lenger lønnsprognosene våre av antatte endringer i overtid og sykefravær.

De moderate tariff tilleggene i 2009 bidro til at veksten i lønn per normalårsverk fra 4. kvartal 2008 til 4. kvartal 2009 bare ble 2,8 prosent, mot 6,4 prosent ett år tidligere. Overhenget inn i 2010 er relativt lite. Dermed ligger det an til moderat lønnsvekst også fra 2009 til 2010, selv med relativt normale tariff tillegg ved hovedoppgjøret i 2010.

Utviklingen i arbeidsmarkedet og arbeidsledigheten er viktig for lønnsveksten framover. Økningen i arbeidsledigheten i Norge har hittil i konjunkturedgangen vært relativt moderat både sammenliknet med tidligere nedgangskonjunkturer og ikke minst sammenliknet med ledighetsøkningen i andre land. Vi tror den svake utviklingen i arbeidsmarkedet fortsetter, men selv etter dette vil ledighetsnivået framstå som lavt. Isolert sett kan bidragene fra det svakere arbeidsmarkedet til lavere lønnsvekst således også forventes å bli mer beskjedne enn i mange andre land.

Med industrien som lønnsleder i den norske lønnsdannelsen, påvirkes imidlertid den samlede lønnsveksten i Norge klart også av den økonomiske utviklingen internasjonalt. Lønnsveksten de nærmeste årene vil således fortsatt preges av en antatt moderat vekst i eksportmarkedene. I tillegg ser vi for oss en relativt svak utvikling i norske industribedrifters konkurransevne. Til tross for en klar korreksjon i lønnsveksten i Norge, er det grunn til å tro at kostnadskorreksjonen i kjølvannet av finanskrisen er blitt sterkere i mange av våre konkurrentland. Dessuten har kronekursen styrket seg mye det siste året. Målt med den importveide kronekursen anslår vi en styrking av norske kroner på knapt 6 prosent fra 2009 til 2010. Disse forholdene legger en klar demper på lønnsveksten i Norge framover. Fram til og med 2012 anslår vi en årslønnsvekst på rundt 3½ prosent. For å finne tilsvarende lav lønnsvekst over en fireårsperiode som i 2009-2012, må vi tilbake til perioden 1992-1995.

Nedgangskonjunkturen internasjonalt vil trolig innebære nedlegginger og omstillinger innen den norske industrisektoren et par år framover. Når så oppgangen internasjonalt tar til i 2012 kan konkurransevnen

og lønnsevnen til de norske industribedriftene være styrket sammenliknet med dagens situasjon. Dette gir grunnlag for at også lønnsveksten tar seg opp. Anslaget for veksten i årslønn i 2013 er på 4,7 prosent.

Det kan imidlertid være grunn til å framheve usikkerheten ved antakelsen om en såpass rask gjeninnhenting av konkurransevnen. De globale handelsmønstrene har endret seg mye de senere årene, med sterk vekst i handelen med framvoksende økonomier som Kina, Øst-Europa og Sør-Amerika. I kjølvannet av finanskrisen i 2008 har verdenshandelen blitt hardt rammet. Også eksporten av tradisjonelle varer fra Norge har blitt betydelig redusert. Nedgangen fra 2008 til 2009 var på 7,8 prosent. I tillegg har ordreservene i industribedriftene blitt markert reduserte. I 4. kvartal 2009 var ordreservene i industrien vel 30 prosent lavere enn ett år tidligere. I maskinindustrien og bygging av skip og oljeplattformer ble ordreservene nesten halvert i samme periode. Potensialet for videre eksportvekst fra spesielt Kina er svært stort. Landets eksportindustri har fortsatt stor tilgang på arbeidskraft til lave kostnader. Når verdensøkonomien samtidig rammes av den dypeste nedgangskonjunkturen på 60 år, kan det utløse et taktskifte i handelsvridningene mot lavkostnadsland som Kina. For eksempel kan importører av norske industrivarer i utlandet i sterkere grad enn tidligere bli ledet til å importere fra lavkostnadsland i stedet. Hvis så er tilfelle kan det hindre at norske industribedrifter i samme grad som før tar del i en internasjonal oppgangskonjunktur. Da kommer trolig lønnsveksten i Norge til å bli værende på et lavt nivå enda lenger enn våre prognoser tilsier.

2.12. Lav inflasjon

Inflasjonen målt ved 12-månedersveksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE), har holdt seg ganske stabil i underkant av inflasjonsmålet på 2,5 prosent i det siste halve året. I juni 2009 var inflasjonen oppe i hele 3,3 prosent, den høyeste registrerte prisveksten i løpet av de siste ti årene. I januar 2010 var den 2,3 prosent. Redusert prisstigningstakt innen de fleste hovedvaregruppene har bidratt til dette. Sesongjusterte tall viser at prisøkningen (KPI-JAE) etter juni i fjor har vært 1,6 prosent regnet som årlig rate.

Mens utviklingen i KPI-JAE sier noe om den underliggende prisstigningen, er det KPI som er relevant for utviklingen i kjøpekraften til husholdningene. 12-månedersveksten i KPI var i oktober 2008 oppe i hele 5,5 prosent, i stor grad som følge av kraftig økning i elektrisitetsprisene. Elektrisitetsprisene falt deretter kontinuerlig til og med september i fjor. Gjennom de fire siste månedene har elektrisitetsprisene økt med vel 21 prosent, mens de i samme periode året før falt med nesten 8 prosent. Utviklingen i elektrisitetsprisene har bidratt til at 12-månedersveksten i KPI økte fra 0,6 prosent i oktober i fjor til 2,5 prosent i januar i år. Økt 12-månedersvekst i bensinprisene, i hovedsak som

Temaboks 2.2. Kraftmarkedet framover

I 2009 var den gjennomsnittlige systemprisen på kraft i Nord Pool området 30,6 øre/kWh, en nedgang fra 36,9 øre/kWh i 2008. Gjennomsnittsprisen de 47 første dagene i 2010 var 45,4 øre/kWh. Terminprisene på Nord Pool fra 16. februar i år indikerer en gjennomsnittlig systempris på 40,7 øre/kWh for 2010, en prisoppgang på 33 prosent fra 2009. Nettleie inkludert elektrisitetsavgift og moms, som står for nær halvparten av husholdningenes elektrisitetsutgifter, økte med vel 8 prosent fra siste årsskifte. Elektrisitetsprisen slik den måles i konsumprisindeksen anslås å stige med om lag 17 prosent fra 2009 til 2010. Det ligger an til at prisene vil falle noe fra 2010 til 2011.

2009 var litt kjøligere enn 2008 og gjennomsnittet for tiårsperioden 2000-2009. I forhold til 2008 bidro dette isolert sett til å øke elektrisitetsforbruket med om lag 1,5 TWh. På den annen side falt kraftforbruket som følge av lavere økonomisk aktivitet, særlig i kraftkrevende industri hvor kraftforbruket falt med over 6 TWh fra 2008 til 2009. Lavere kraftpriser i 2009 bidro isolert sett til å dempe nedgangen i kraftforbruket noe. Samlet ble kraftforbruket i 2009 redusert med over 7 TWh i forhold til 2008. Økt økonomisk aktivitet i 2010 antas å bidra til at kraftforbruket stiger. Høyere kraftpriser trekker i motsatt retning. Starten på 2010 har vært kaldere enn det som har vært vanlig de siste årene, slik at kraftforbruket i 2010 så langt er om lag 2 TWh høyere enn for samme periode i 2009. Med en antagelse om temperaturforhold som resten av året er lik gjennomsnittet for tiårsperioden 2000-2009, vil samlet brutto kraftforbruk i alminnelig forsyning kunne øke med om lag 4 TWh på årsbasis sammenlignet med 2009. For kraftintensiv industri kan det ligge an til at kraftforbruket samlet går opp med om lag 4 TWh, mens øvrig forbruk inklusive nett-tap kan ligge an til øke med 1 TWh. Norsk totalforbruk av kraft i 2010 kan da bli om lag 130 TWh mot 121 TWh i fjor.

Ved starten av uke 6 i år var magasinbeholdningen 13 prosentpoeng under normalen. Snømengden i fjellet var betydelig mindre enn hva som har vært normalt på dette tidspunktet. Som følge av det kalde været i starten av 2010 har kraftproduksjonen så langt vært høyere enn i tilsvarende periode i 2009. Med normale nedbørforhold framover vil tilsigene til vannkraftmagasinene bli en god del lavere i 2010 enn i 2009. Dette tilsier at vannkraftproduksjonen kan bli betydelig lavere. På den annen side kan forventede kraftpriser, som i 2010 ligger noe over det forventede nivået i 2011, medføre at vannkraftprodusentene vil komme til å produsere mer enn hva tilsigene skulle tilsa og tappe vannmagasinene ytterligere fram mot årsskiftet, sammenlignet med normalnivået. Med en kraftproduksjon fra vindkraft, gasskraft og annen varmekraft på om lag 5 TWh, kan den norske totalproduksjonen bli på om lag 124 TWh i 2010, 6 TWh mindre enn i 2009. Netto import av kraft kan i så fall bli om lag 6 TWh i 2010 mot en netto eksport av kraft på 9 TWh i 2009.

Terminprisen på Nord Pool for 2011 er noe lavere enn det observasjoner og terminpriser antyder for 2010, men deretter indikerer terminprisene gradvis stigende systempriser. Terminprisen for 2015 er allikevel litt lavere enn det gjennomsnittlig systempris for 2010 ligger an til å bli. Selv om terminprisene for de nærmeste årene ikke varierer mye, er utfallsrommet for framtidige kraftpriser i Norge stort. Variasjoner i tilsig til vannmagasinene kan medføre store utslag i norske kraftpriser. Framtidige kull-, gass- og CO₂-kvotepreiser er også usikre. Disse prisene bestemmer i stor grad kraftprisene på kontinentet og påvirker indirekte de norske og nordiske kraftprisene. I den nærmeste femårsperioden er det ikke usannsynlig at kraftprisen i Norge for et enkelt år kan bli så lav som 20 øre/kWh eller så høy som 60 øre/kWh.

følge av kraftig prisnedgang mot slutten av 2008, bidro i samme retning.

En oppsplitting av KPI-JAE etter leverende sektor viser redusert prisstigning på 12-månedersbasis for nesten alle hovedgrupper fra sommeren i fjor. Redusert prisvekst på tjenester ga det største bidraget til inflasjonsnedgangen fra juni i fjor til januar i år, som var på 1,0 prosentpoeng. Nedgangen i inflasjonen har sammenheng med styrking av krona og lavere kostnadsvekst.

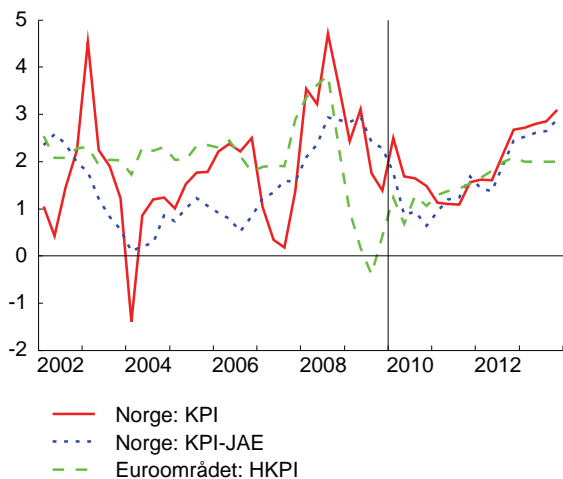
Valutakursutviklingen har gitt sterke inflasjonsimpulser det siste året. Først gjennom den kraftige svekkelsen av krona høsten 2008 i kjølvannet av finanskrisen. Denne svekkelsen er gradvis reversert gjennom 2009 og inn i 2010, slik at krona midt i februar er nesten like sterk som i første halvår 2008. Endringer i valutakursen påvirker prisene som husholdningene står overfor, men det tar en god stund før virkningene er uttømt. Det er dermed store, men motvirkende impulser fra valutakursen til norske priser. Fra desember 2008 til juni 2009 gikk 12-månedersveksten i prisene på importerte konsumvarer opp med 2,6 prosentpoeng, og ned med 0,5 prosentpoeng fra juni 2009 til januar i år. Vi regner

med at kronestyrkingen som alt har funnet sted vil trekke inflasjonen ned i tiden framover. En ytterligere styrking i kronekursen vil forsterke dette. Den internasjonale lavkonjunkturen og fortsatt økt handel med lavkostland vil også bidra til lav importprisvekst.

Vi regner derfor med at inflasjonen vil avta utover i inneværende år. Foruten fall i importpriser regner vi med at produktiviteten tar seg opp og at lønnskostnadsveksten går ytterligere litt ned. Som årsgjennomsnitt venter vi at KPI-JAE vil stige med 1 prosent i 2010. Etter hvert som konjunktorene bedres og lønnsveksten tar seg opp, samtidig med at virkningen av kronestyrkingen reduseres, vil inflasjonen igjen øke. I 2011 og 2012 regner vi også med at krona vil svekkes noe, og i følge beregningene kommer veksten i KPI-JAE opp i 2,7 prosent i 2013.

Vi forutsetter at det ikke skjer endringer i de indirekte avgiftene i forhold til det som nå er vedtatt for i år. Dette innebærer at priseffektene av reelle avgiftsendringer vil være neglisjerbare i 2010. Både oljepriser og elektrisitetspriser er imidlertid antatt å øke mer enn den generelle prisstigningen i år. Dette innebærer at

Figur 2.15. **Konsumprisindeksen. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før**

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

anslaget på veksten i KPI blir klart høyere enn for KPI-JAE i 2010.

I de neste årene legger vi som vanlig til grunn at avgiftsatsene inflasjonsjusteres. Oljeprisene er antatt å øke gjennom hele beregningsperioden. De spesielt høye elektrisitetsprisene i år forventes å normaliseres neste år. Med oljepris og elektrisitetspris som beveger seg i hver sin retning ventes KPI å vokse om lag som KPI-JAE i 2011. Noe vekst i elektrisitetsprisene i 2012 og 2013 vil bidra til at KPI da øker noe mer enn den underliggende inflasjonen og kommer opp mot 3 prosent i slutten av beregningsperioden.

2.13. Svak vekst i utenriksøkonomien

Fra 4. kvartal 2008 til 3. kvartal 2009 falt det kvartalsvise overskuddet på handelsbalansen overfor utlandet fra 120 til 72 milliarder kroner, det vil si 40 prosent. Denne utviklingen i handelen med varer og tjenester reflekterte i stor grad fallet i oljeprisen og den internasjonale konjunkturedgangen. I 4. kvartal 2009 steg imidlertid overskuddet med 22 milliarder kroner eller 30 prosent i forhold til kvartalet før. Økningen reflekterer en bytteforholdsgevinst i form av høyere pristinngning på eksporterte råvarer enn importerte bearbejdede varer. Men økningen kan i større grad tilskrives vekst i netto eksportvolum. For hele 2009 ble overskuddet på vare- og tjenestehandelen med utlandet 348 milliarder kroner. Oljeprisutviklingen kan forklare hele nedgangen på 140 milliarder kroner i forhold til overskuddet i toppåret 2008.

Utenriksregnskapets foreløpige tall viser at rente- og stønadsbalansen overfor utlandet har styrket seg hvert kvartal i fjor, fra et underskudd på 35 milliarder kroner i 1. kvartal til et overskudd på 23 milliarder kroner i 4. kvartal. Det er ikke et uvanlig kvartalsmønster. Overskuddet for hele 2009 anslås til 13 milliarder kroner. Dermed kan 2009 bli det første året med positiv rente- og stønadsbalanse siden Marshallhjelpen etter 2. verdenskrig bidro til overskudd i årene fram til og med

1953. Tillagt handelsoverskuddet gir det et overskudd på driftsbalansen overfor utlandet på 361 milliarder kroner i 2009, ned fra 473 milliarder i 2008.

Økte overskudd i 4. kvartal i fjor kan tyde på at den negative utviklingen i utenriksøkonomien har snudd. Med bedre konjunkturutsikter og forventet høyere oljepris, ser vi for oss noe høyere overskudd framover. Overskuddet i netto eksportvolum ventes å gå ned, men vil trolig bli dominert av en bytteforholdsgevinst. Vi har lagt til grunn en markert oljeprisøkning i løpet av de kommende fire årene. Handelsoverskuddet beregnes til å stige fra vel 375 milliarder kroner i 2010 til nesten 420 milliarder kroner i 2013. Rente- og stønadsbalansen ventes å vise overskudd i størrelsesorden 10-30 milliarder kroner i prognoseperioden, slik at overskuddet på driftsbalansen kan nå 450 milliarder kroner i 2013. For årene 2010-2013 vil overskuddene da tilsvare 15-16 prosent av BNP.

2.14. Stor usikkerhet i anslagene

Statistisk sentralbyrå presenterte sine første kvantifiserte konjunkturprognoser for norsk økonomi i 1988, og har siden 1990 med få unntak publisert prognoser for minst to år fram i tid i februar/mars, mai/juni, september og november/desember hvert år. Vi gir her en evaluering av prognosevirksomheten. Evalueringen tar for seg tre viktige makroøkonomiske størrelser: Veksten i bruttonasjonalproduktet (BNP) for Fastlands-Norge, veksten i konsumprisindeksen (KPI) og arbeidsledigheten i prosent av arbeidsstyrken (AKU). Det undersøkes spesielt om anslagene har avveket systematisk fra "fasit", og spredningen i avvikene. Analysen benyttes også til å si noe om usikkerheten i anslagene for 2010 og 2011 som publiseres nå.

Det er ofte avvik mellom de foreløpige BNP-tallene som publiseres i februar/mars året etter regnskapsåret (Utsynsregnskapet), og de endelige tallene som normalt først er klare nærmere to år senere. De «endelige» tallene kan dessuten bli revidert i forbindelse med periodiske revisjoner hvor ny statistikk innarbeides eller ved omlegginger av beregningsprinsipper. Vi benytter likevel foreløpige BNP-tall fra Utsynsregnskapet som «fasit» av tre grunner. For det første foreligger ikke endelige regnskapstall for årene etter 2007. Anslagene for disse årene må derfor uansett sammenlignes med foreløpige regnskapstall. For det andre er prognosene laget med utgangspunkt i foreløpige – ikke endelige – regnskapstall for den nære forhistorien. For det tredje ble det ved hovedrevisjonene i 1995, 2002 og 2006 foretatt endringer i definisjoner, som innebar at prognoser og endelige tall ikke knytter seg til samme målesystem. Våre prognoser for BNP Fastlands-Norge i 2006 og 2007 hadde for eksempel blitt annerledes dersom vi hadde brukt den nye definisjonen på prognosetidspunktene.

Hvor gode har anslagene vært?

Figurene 2.16, 2.17 og 2.18 viser utviklingen over tid i det absolutte avviket mellom anslag og foreløpig

regnskap for veksten i BNP for henholdsvis Fastlands-Norge, KPI og AKU-ledigheten. Av figurene framkommer det at mens prognosene for KPI samme år som prognoseåret og AKU-ledigheten året før prognoseåret har blitt bedret over tid, har den betydelige undervurderingen av BNP-veksten i 2006, 2007 og 2009 gitt året før prognoseåret, ført til at en klar fallende trend i prognosefeilene fram til og med 2005 har blitt brutt. Noe av dette skyldes altså omlegging av beregningen av BNP i 2006. Det er også tendenser til noe økt prognosefeil på KPI gitt året før prognoseåret.

Figurene 2.19, 2.20 og 2.21 viser gjennomsnittlig avvik mellom anslag gitt på ulike tidspunkter og regnskapstall for henholdsvis veksten i BNP for Fastlands-Norge, veksten i KPI og arbeidsledigheten. Figurene gir også en indikasjon på spredningen i avvikene ved at de inkluderer tre intervaller rundt gjennomsnittet. Disse intervallene er regnet ut på bakgrunn av den historiske spredningen. De sier ikke hvor mange av avvikene som faktisk ligger innenfor intervallene. Under gitte forutsetninger¹ er sikkerheten for at avviket mellom fremtidige anslag og regnskapstall ligger innenfor disse intervallene henholdsvis 50, 80 og 90 prosent. Vi har kun benyttet prognosene for årene etter 1995 i beregningene av intervallene.

Har det vært systematiske avvik?

Anslagene for BNP-veksten har ofte vært for lave. I gjennomsnitt ligger anslagene for BNP-veksten to år fram i tid 0,3 prosentpoeng under den realiserte. I mai/juni samme år er avviket -0,2 prosentpoeng. Negativt tall innebærer at anslaget er for lavt. Anslagene gitt i september og november/desember året før prognoseåret ligger i gjennomsnitt henholdsvis 0,4 og 0,6 prosentpoeng under «fasiten». I anslagene gitt i prognoseåret er det igjen mindre avvik.

Gjennomsnittlig prognoseavvik på veksten i KPI er nær null på alle prognosetidspunkt med unntak av prognosen gitt i februar/mars året før prognoseåret, da gjennomsnittlig avvik er -0,2 prosentpoeng.

Anslagene på arbeidsledigheten har hatt en tendens til systematisk å ha blitt noe for høye. Prognosene gitt i februar/mars og mai/juni året før prognoseåret er i gjennomsnitt henholdsvis 0,3 og 0,2 prosentpoeng for høye, deretter er gjennomsnittlig avvik omtrent 0,1 prosentpoeng fram til og med mai/juni samme år. Etter dette er avvikene i gjennomsnitt tilnærmet null.

Sett i lys av den store spredningen i disse anslagene, tyder resultatene på at det ikke er store systematiske feil i våre anslag for de tre hovedstørrelsene.

Spredningen i anslagene

Det har vært relativt stor spredning i avviket mellom anslaget på BNP-veksten gitt i februar/mars året

før prognoseåret og det foreløpige regnskapstallet. Anslaget for 2007 bommet mest, med 4,1 prosentpoeng. 2007-anslaget er imidlertid påvirket av endringer i nasjonalregnskapets definisjoner. Av de 15 anslagene vi har laget på dette tidspunktet fra og med 1995-prognosen, ligger 7 mer enn 1 prosentpoeng unna det foreløpige regnskapstallet. Én gang traff prognosen helt nøyaktig — i 1996. 1998- og 2008-prognosene var også svært bra, med henholdsvis 0,2 og 0,1 prosentpoeng avvik. Variasjonen i avvikene er i gjennomsnitt betydelig mindre i de prognosene som er gitt i desember året før, men fortsatt bommer 6 av 15 anslag med mer enn 1 prosentpoeng. Til tross for stadig mer informasjon om den økonomiske utviklingen i det året det gis prognoser for, er spredningen i avvikene deretter kun litt mindre helt fram til og med prognosene i september det samme året. En viktig medvirkende årsak til dette er at de kvartalsvise BNP-tallene ofte har blitt revidert tildels betydelig gjennom prognoseåret. Først i den siste prognosen vi gir før «fasiten» foreligger, er det på ny en klar nedgang i spredningen i avvikene.

Vi finner et lignende mønster i anslagene for årsveksten i KPI. Det er betydelig variasjon mellom de første fem anslagene og resultatet, men anslagene fra og med juni samme år er meget treffsikre. Etter dette er det kun et 2009-anslag som er mer enn 0,3 prosentpoeng fra den faktiske veksttakten. Variasjonen i de foregående anslagene er 3-4 ganger så store. Siden KPI ikke revideres, avspeiler dette at faktisk utvikling i KPI gradvis blir kjent med full sikkerhet gjennom året.

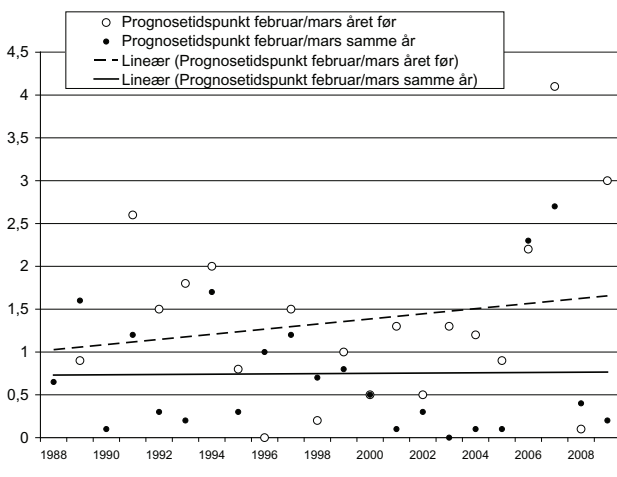
Spredningen i avviket mellom anslag på ledigheten og resultatet viser en jevnere nedgang etter hvert som prognosehorisonten blir kortere. Det gjennomsnittlige absoluttavviket er på 0,6 prosentpoeng i februar/mars året før og 0,3 prosentpoeng i februar/mars samme år. Deretter synker spredningen gradvis. Også for ledigheten reduseres prognosefeilen betraktelig i de tre siste prognosene før resultatet foreligger. Etter dette ligger kun 2009-prognosen mer enn 0,4 prosentpoeng fra regnskapstallet. Som for KPI, skyldes dette at tallet blir gradvis kjent gjennom året og ikke revidert.

Prognosene for 2010 og 2011 er usikre

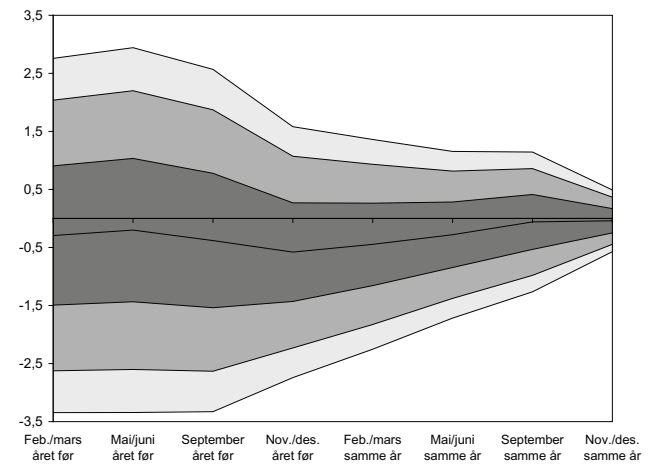
I figurene 2.22, 2.23 og 2.24 vurderes usikkerheten i anslagene for 2010 og 2011 gitt i denne rapporten. Vi anslår nå veksten i BNP for Fastlands-Norge til 2,0 prosent i 2010 og 2,7 prosent i 2011. Basert på analysen over, er vi 50 prosent sikre på at BNP-veksten for Fastlands-Norge vil ligge mellom 1,3 og 2,7 prosent i 2010 og mellom 1,5 og 3,9 prosent i 2011. Et intervall på til sammen 3,6 prosentpoeng i 2010, og 6,2 prosentpoeng i 2011, dekker den prosentvise veksten med 90 prosent sikkerhet. Intervallene illustrerer at BNP for Fastlands-Norge er vanskelig å gi en sikker prognose for. BNP-veksten har endret seg relativt mye fra år til år, og usikkerheten illustreres også ved at veksten revideres til dels mye fra foreløpig til endelig nasjonalregnskap.

¹ At alle avvik tilhører en gitt statistisk fordeling (normalfordeling med lik forventning og spredning) og er uavhengige.

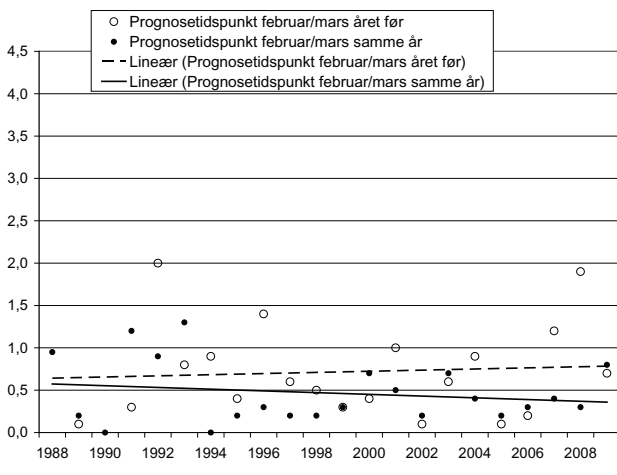
Figur 2.16. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskap

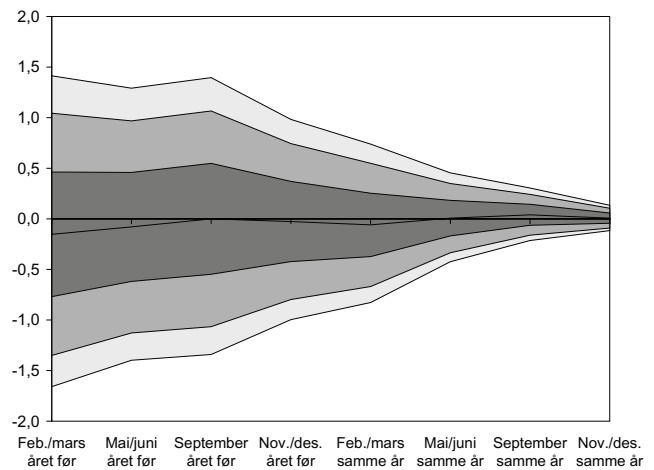
Figur 2.19. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Avvik fra foreløpige regnskapstall og spredningen i disse intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 percents konfidensintervaller

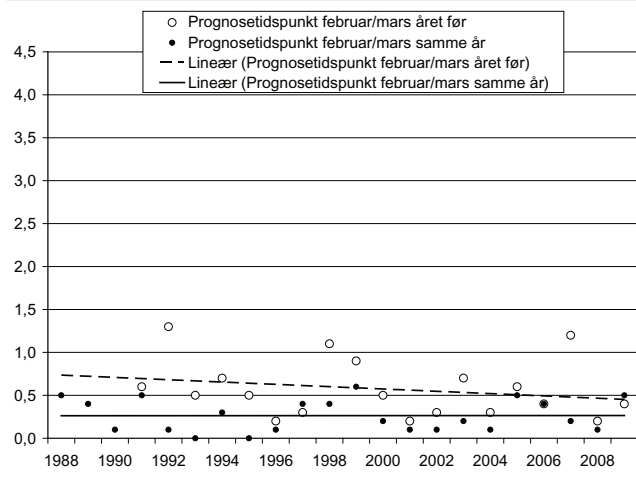
Figur 2.17. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik fra regnskap

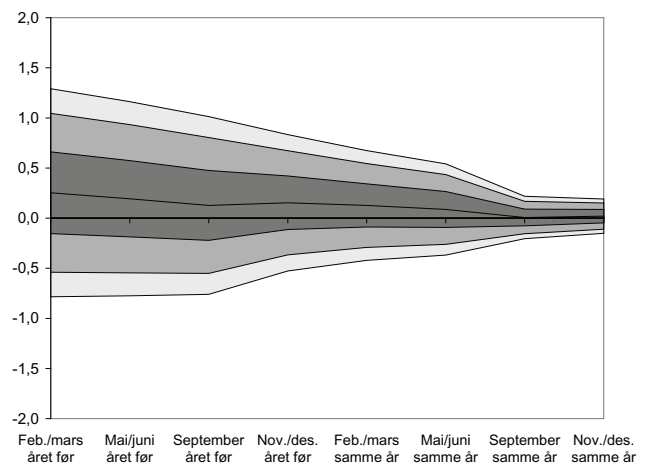
Figur 2.20. Anslag på prosentvis endring i KPI. Avvik fra regnskapstall og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 percents konfidensintervaller

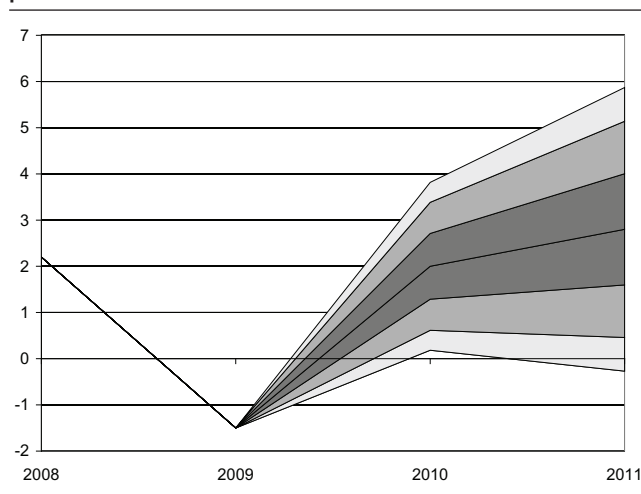
Figur 2.18. Anslag på arbeidsledighet (AKU) foretatt i februar samme år. Absolutt avvik fra regnskap

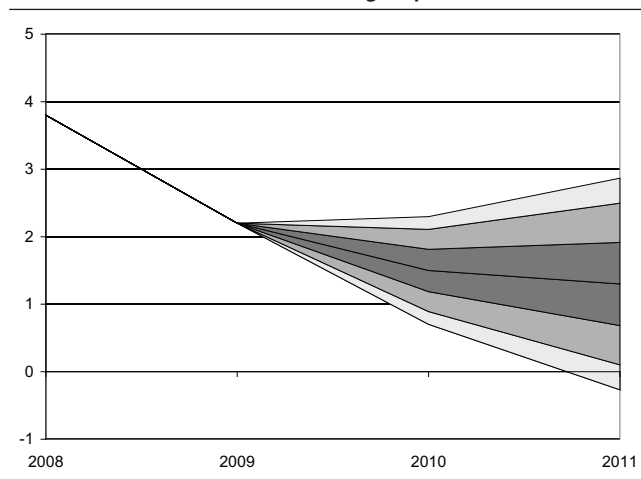
Figur 2.21. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Avvik fra regnskapstall og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 percents konfidensintervaller

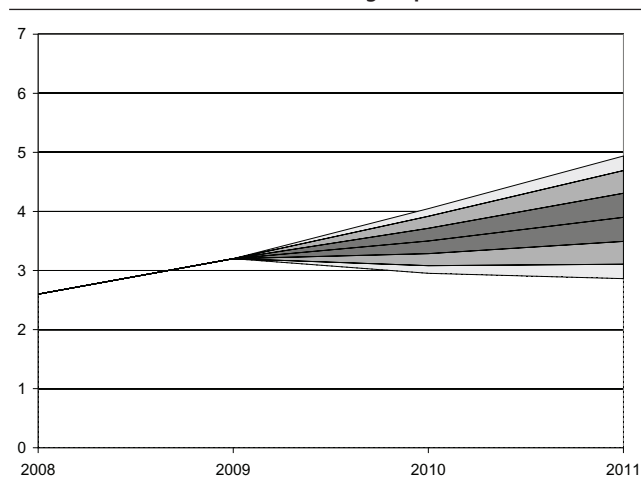
Figur 2.22. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Sikkerheten for at det foreløpige regnskapstallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

Figur 2.23. Anslag på prosentvis endring i KPI. Sikkerheten for at det foreløpige regnskapstallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

Figur 2.24. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Sikkerheten for at det foreløpige regnskapstallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

Veksten i KPI var på 2,2 prosent i 2009. For 2010 og 2011 anslår vi veksten til henholdsvis 1,7 og 1,3 prosent. Vi er 50 prosent sikre på at anslagene for 2010 og 2011 ikke bommer med mer enn henholdsvis 0,3 og 0,6 prosentpoeng.

Nivået på arbeidsledigheten er anslått til 3,5 prosent i 2010 og 3,9 prosent i 2011. Mens de historiske prognosefeilene tilsier at prognosen for 2009 kan betraktes med en relativt stor grad av sikkerhet, behefter det seg mer usikkerhet til prognosen for året etter. For eksempel vil regnskapstallet med 80 prosent sikkerhet ikke ligge mer enn 0,4 prosentpoeng fra vårt anslag for 2010. I 2011 derimot er det 80 prosent sikkerhet for at ledigheten blir innenfor et intervall på 0,8 prosentpoeng over og under anslaget.

2.15. Hvor godt traff SSBs prognoser for 2009?

SSB publisert prognoser minst to år fram i tid siden 1990. Siden 2005 har prognosene strukket seg fire år fram i tid. I denne utgaven av Økonomiske analyser lager har vi framskrivninger for norsk økonomi for årene 2010-2013. Første gang vi publiserte prognoser for 2009 som en del av den løpende konjunkturovervåkingen var i begynnelsen av 2006. I tabell 2.4 vises ulike prognoser for 2009 de siste to årene sammen med den foreløpige fasit som nå foreligger for 2009.

Allerede før Lehman Brothers konkursen i september 2008 var vår oppfatning at 2009 ville bli et år med en klar konjunkturedgang idet BNP-veksten var om lag ett prosentpoeng lavere enn beregnet trendvekst. Fallende investeringer og moderat konsumvekst sammen med en meget svak internasjonal vekst var antatt å ville bidra til dette. Også pengepolitikken ville bli innrettet på å dempe aktiviteten i norsk økonomi i 2009. Retningen bak disse anslagene var riktig, og må ses i lys av den svært høye veksten i økonomien i årene før 2008. Vekstanslaget gitt tidlig i 2008 var likevel alt for høyt: Vi forutså et kraftig konjunkturomslag, men ingen global finanskriser med den kraftigste nedgangen internasjonalt etter andre verdenskrig. Vi regnet også opprinnelig med at høye oljepriser og pengemarkedsrenter ville bidra til en styrking av norsk kroner i 2009. Det ville lede til lav konsumprisvekst mens et fortsatt høyt aktivitetsnivå skulle bidra til relativt høy lønnsvekst, om enn litt lavere enn i 2008 da veksten i lønn per normalårsverk var 6 prosent.

2009 var altså et meget turbulent år for norsk økonomi og i enda større grad for verdensøkonomien. Det er som kjent finanskrisen og dens mest akutte fase fra midten av september 2008 til våren 2009 som gjorde at utviklingen i norsk og internasjonal økonomi ble ganske unormal. I tabell 2.4 kan vi lettest se betydningen av dette ved å sammenlikne prognosene for 2009 som ble gitt i Økonomiske analyser (ØA) 4/2008 med de som ble gitt i ØA 6/2008. Vekstanslaget for BNP Fastlands-Norge justeres ned med over 2 prosentpoeng og oljeprisanslaget reduseres dramatisk, noe en finner igjen i en nesten halvering av

driftsbalanseanslaget. Den importveide kronekursen ble svekket kraftig høsten 2008 og det ble i noen grad antatt å vare ved langt inn i 2009. Videre ser vi at anslaget for pengemarkedsrenten ble kraftig nedjustert. Mens pengepolitikken tidligere var antatt å måtte bidra til å kjøle ned høykonjunkturen ble den i stedet antatt å bli lagt om for å dempe en kraftig konjunkturedgang. Tilsvarende ble det antatt at finanspolitikken ville bli kraftig lagt om i ekspansiv retning. Reaksjonen i finansmarkedet fikk også effekter i boligmarkedet og anslagene for boligpriser og investeringer ble vesentlig nedjustert høsten 2008.

I ØA 1/2009, det vi si for nøyaktig ett år siden, hadde vi i store trekk anslag for 2009 som var ganske presise. Det gjelder hele det innenlandske etterspørselbildet og eksporten. Også BNP-anslaget var meget godt. Selv om sysselsettingsveksten ble anslått perfekt, ble arbeidsledigheten klar overvurdert. Dette hadde sammenheng med at arbeidstilbudet ble vesentlig lavere i 2009 enn det vi

trodde for ett år siden. En viktig faktor her – og som vi understreket var en usikker faktor også ett år tilbake i tid – var hvor mange av arbeidsinnvandrerne som ville vende tilbake til sine hjemland når arbeidsmarkedet ble svakere i Norge.

Lønnsveksten har vært ganske presist anslått siden høsten 2008 om enn litt for høyt. Det skyldes i stor grad undervurdering av økningen i sykefraværet og reduksjonen i overtidsbetalingen, som påvirket lønnsbegrepet vi prognostiserte; lønn per normalårsverk. En annen årsak var at prisfallet internasjonalt ble større enn antatt slik at lønnsrommet i konkurranseutsatt virksomhet som så spiller over på lønnsveksten i skjermede næringer, ble større enn først antatt. Anslaget på KPI-JAE har vært godt helt siden tidlig i 2008 (fra og med ØA 3/08). KPI-anslaget derimot er vanskeligere å få til godt som følge av store og uventede endringer i energiprisene.

Tabell 2.4. SSBs framskrivninger for 2009. Vekstrater i prosent der ikke annet går fram

	ØA 1/08	ØA 3/08	ØA 4/08	ØA 6/08	ØA 1/09	ØA 3/09	ØA 4/09	ØA 6/09	ØA 1/10
Realøkonomi									
Konsum i husholdninger mv.	3,2	2,9	2,9	-1,0	-0,4	0,4	0,4	0,2	0,0
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	3,2	3,1	4,4	5,3	5,7	5,7	5,5	5,2
Bruttoinvestering i fast kapital	1,1	-0,5	-0,9	-6,7	-9,2	-8,6	-5,9	-7,1	-7,9
Utvinning og rørtransport	6,3	6,6	9,2	3,1	1,2	2,4	5,5	4,7	6,4
Fastlands-Norge	-0,5	-2,4	-3,6	-8,5	-11,5	-10,5	-7,8	-10,3	-12,1
Boliginvesteringer	-4,5	-3,9	-6,5	-17,3	-17,7	-13,9	-13,6	-18,8	-18,9
Eksport	1,2	2,3	1,5	0,9	-4,4	-5,1	-7,5	4,9	-4,3
Råolje og gass	1,4	2,6	2,5	2,1	-1,9	-2,0	-5,6	-2,7	-1,6
Eksport tradisjonelle varer	0,9	2,0	-0,1	0,3	-6,6	-10,2	-10,6	-8,4	-7,8
Import	3,8	2,7	1,5	-2,3	-4,4	-6,1	-8,8	-9,5	-9,7
Import tradisjonelle varer	3,1	2,5	1,3	-3,5	-6,0	-7,8	-8,8	-11,3	-13,1
BNP	1,6	2,0	1,9	0,2	-1,7	-1,2	-1,6	-1,1	-1,5
BNP Fastlands-Norge	1,5	1,9	1,7	-0,4	-1,7	-1,5	-1,2	-1,1	-1,5
Arbeidsmarked									
Sysselsatte personer	1,0	1,5	1,4	0,1	-0,4	-0,8	-0,5	-0,4	-0,4
AKU-ledighet (nivå)	2,8	2,8	2,8	3,7	3,7	3,8	3,3	3,1	3,2
Priser og lønninger									
Lønn per normalårsverk	4,7	4,8	5,0	4,0	3,8	3,8	4,0	3,9	3,5
Konsumprisindeksen (KPI)	1,5	3,1	3,1	2,0	1,4	1,7	1,9	2,1	2,2
KPI-JAE	1,5	2,3	2,5	2,5	2,3	2,2	2,4	2,5	2,6
Eksportpris tradisjonelle varer	-3,5	-2,3	-2,8	-3,2	-4,2	-6,3	-6,5	-5,1	-6,5
Importpris tradisjonelle varer	-2,4	0,2	-0,6	-0,1	-2,0	-2,2	-1,8	-1,2	-1,2
Boligpris	0,2	3,6	2,6	-12,6	-12,1	-2,3	2,2	2,1	1,9
MEMO:									
Pengemarkedsrente (nivå)	5,1	5,7	6,1	3,8	3,1	2,5	2,5	2,5	2,5
Utlånsrente, banker (nivå)	4,2	6,9	7,2	5,4	4,8	4,5	4,7	4,9	4,8
Importveid kronekurs (44 land)	-4,2	-3,2	0,1	7,3	2,2	3,8	3,8	3,4	3,3
Driftsbalanse, mrd. kroner	344,0	606,0	538,0	303,0	218	298	323	329	388,0
Eksportmarkedsindikatorer	2,2	2,4	1,6	-2,4	-5,2	-11,2	-10,0	-9,2	-8,7
Råoljepris, kroner per fat	382,0	594,0	552,0	340,0	293	350	379	388	393,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Temaboks 2.3. Direkte og indirekte importandeler

Bruken av varer og tjenester kan deles inn i sluttleveringer – det vil si til konsum, investeringer og eksport – og produktinnsats, som er en produksjonsfaktor. En del av sluttleveringene dekkes direkte gjennom import, mens resten leveres fra innenlandske produsenter. I norsk produksjon benyttes også importert produktinnsats. Andelen som importert produktinnsats utgjør av en sluttlevering defineres som den indirekte importandelen. Her inkluderes også importert produktinnsats hos alle underleverandører knyttet til den aktuelle leveringen. Den totale andelen av import i en sluttlevering er dermed høyere enn den direkte andelen. Fordi størrelsen på importandelene er forskjellig vil en gitt endring i en sluttleveringskomponent medføre ulike impulser mot norsk produksjon.

Importandelene beregnes ved å studere virkningen på importen av den enkelte sluttleveringskomponenten i en statisk kryssløpsmodell. Dette innebærer at man ikke tar med virkninger av endringer i relative priser, ringvirkninger fra endringer i inntekstoptjening, behov for endret produksjonskapasitet (investeringer) og mulige effekter på renter og valutakurs. Importandelene gjengitt i tabellen er beregnet for 2007, som er det seneste året med endelige nasjonalregnskapstall.

Importandeler

Av hovedgruppene av sluttleveringskategorier er det eksport som har den laveste direkte importandelen. Når man også tar med den indirekte importen kommer importandelen for eksport imidlertid nær gjennomsnittet. Offentlig konsum, som i stor grad består av lønnskostnader, fremstår som den komponenten med klart lavest total importandel. Investeringer har de klart høyeste importandelene, både direkte og totalt.

Det er store forskjeller mellom undergruppene av sluttleveringer. De direkte importandelene for investeringer i form av bygninger og anlegg er meget beskjedne. De indirekte importandelene er imidlertid relativt høye. For investeringer i skip og maskiner, oljeplattformer og kjøretøy utgjør den direkte importen om lag en tredjedel, mens den totale importen utgjør over halvparten av disse investeringene. Oppdelt på næringer har utenriks sjøfart den høyeste totale importandelen med 56 prosent. I oljevirkomheten ligger importandelen totalt noe høyere enn gjennomsnittet for investeringer, mens investeringene i offentlig forvaltning ligger klart lavere.

Nesten halvparten av sluttleveringene knyttes til konsum, og innenfor husholdningenes konsum er det store variasjoner i importandelene. Nordmenns konsum i utlandet er naturligvis i sin helhet å regne som direkte import. Kjøp av egne transportmidler og "diverse varer" skiller seg ut med høye direkte importandeler. Ettersom det produseres svært få biler i Norge kan den totale importandelen for egne transportmidler på nesten 36,5 prosent oppfattes som overraskende lav. Forklaringen ligger i avansen i forhandlerleddet og i det høye avgiftsnivået på disse varene. Importandelen er høyest for gruppen diverse varer. I denne gruppen finner vi blant annet klær og skotøy, forbrukerelektronikk og møbler.

Innenfor eksport er det store variasjoner i importandelene. Eksporten fra utenriks sjøfart har høyest importinnhold, noe som henger sammen at det meste av produktinnsatsen kjøpes direkte utenfor Norge. Eksport av olje og gass skiller seg ut med liten grad av import. Dette kan i stor grad føres tilbake til at en stor del av produksjonsverdien består av petroleumsrente, som er definert i kapitlet om offentlig forvaltnings inntekter.

Importandeler 2007

	Andel av sluttleveringene	Direkte	Indirekte	Total
Samlede sluttleveringer	1,000	7,5	16,2	23,7
Konsum	0,493	11,7	9,8	21,5
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner ¹	0,337	17,2	9,8	27,0
Nærings- og nytelsesmidler	0,052	11,4	13,2	24,6
Energivarer mm.	0,021	6,9	5,5	12,4
Egne transportmidler	0,016	33,8	2,7	36,5
Diverse varer	0,071	32,2	7,9	40,1
Bolig	0,048	0,3	5,6	5,9
Andre tjenester	0,108	2,0	14,9	16,9
Nordmenns konsum i utlandet	0,020	100,0	0,0	100,0
Offentlig konsum	0,157	7,4	2,2	9,6
Nyinvesteringer	0,153	19,3	17,5	36,8
Etter art:				
Bygninger og anlegg	0,077	0,5	19,9	20,4
Skip	0,010	31,7	24,9	56,6
Øvrige arter	0,066	35,3	15,1	50,4
Etter næring:				
Fastlands-Norge	0,122	18,1	16,5	34,6
Industri	0,011	34,8	12,7	47,5
Andre vareproduserende næringer	0,007	27,7	16,5	44,2
Offentlig forvaltning	0,022	12,1	19,0	31,1
Boliger	0,030	0,5	19,4	19,9
Andre tjenesteytende næringer	0,052	25,6	14,8	40,4
Utvinning og rørtransport	0,040	20,7	17,4	38,1
Utenriks sjøfart	0,007	31,7	24,4	56,1
Eksport	0,353	1,6	19,5	21,1
Trad. varer	0,106	5,2	30,2	35,4
Olje og gass	0,171	0,0	5,6	5,6
Andre varer	0,002	0,0	33,8	33,8
Utenriks sjøfart mm.	0,042	0,2	47,7	47,9
Andre tjenester	0,034	0,6	18,4	19,0

¹ Husholdningenes konsum er regnet inklusiv korreksjonspostene nordmenns konsum i utlandet samt utlendingers konsum i Norge. Sistnevnte blir derfor trukket ut av sluttleveransen eksport. Salg av brukt realkapital er også tatt bort fra eksporten.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå. Utenrikshandel

Tabell 2.5. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2007- priser. Millioner kroner**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2008	2009	08.1	08.2	08.3	08.4	09.1	09.2	09.3	09.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	951 832	952 150	240 839	239 254	236 817	234 504	234 092	236 474	239 411	242 530
Konsum i husholdninger	913 602	912 575	231 336	229 614	227 240	225 016	224 383	226 668	229 464	232 366
Varekonsum	467 414	465 671	118 831	118 283	115 783	113 903	113 089	114 985	117 511	120 106
Tjenestekonsum	413 072	416 246	102 960	103 134	103 357	103 604	103 288	103 954	104 446	104 695
Husholdningenes kjøp i utlandet	59 614	55 143	16 254	14 916	14 517	14 174	14 076	13 763	13 513	13 961
Utlendingers kjøp i Norge	-26 499	-24 485	-6 710	-6 719	-6 416	-6 665	-6 069	-6 033	-6 006	-6 396
Konsum i ideelle organisasjoner	38 230	39 575	9 502	9 639	9 576	9 487	9 709	9 806	9 946	10 164
Konsum i offentlig forvaltning	464 633	488 757	114 644	115 654	116 821	117 504	119 834	121 631	123 087	123 232
Konsum i statsforvaltningen	240 672	253 821	59 374	59 863	60 413	61 022	62 114	63 234	63 682	64 399
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	208 565	221 448	51 495	51 814	52 390	52 845	54 068	54 918	55 593	56 489
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	32 107	32 373	7 880	8 049	8 023	8 177	8 046	8 315	8 089	7 909
Konsum i kommuneforvaltningen	223 961	234 936	55 270	55 791	56 408	56 482	57 720	58 397	59 405	58 834
Bruttoinvestering i fast realkapital	510 898	470 365	126 674	127 613	129 558	126 786	120 893	120 244	114 328	114 696
Utvinning og rørtransport	112 247	119 468	27 505	27 136	28 746	28 832	32 734	29 957	27 800	28 978
Tjenester tilknyttet utvinning	-421	6	11	-25	-233	-174	-198	-76	218	63
Utenriks sjøfart	19 961	17 811	5 219	5 040	4 488	5 257	3 635	4 714	5 098	4 392
Fastlands-Norge	379 112	333 079	93 939	95 463	96 557	92 870	84 722	85 649	81 213	81 262
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	304 497	256 465	76 880	77 995	75 646	73 786	67 565	66 307	62 252	60 340
Næringer	216 226	184 870	53 721	55 487	53 460	53 401	48 146	48 113	44 868	43 642
Industri og bergverk	34 165	24 236	8 153	8 824	8 519	8 713	7 073	6 889	5 300	4 998
Annen vareproduksjon	38 217	34 649	9 491	10 064	9 810	8 805	8 329	8 987	9 379	7 982
Tjenester	143 844	125 985	36 077	36 599	35 131	35 882	32 744	32 237	30 189	30 661
Boliger (husholdninger)	88 270	71 595	23 159	22 508	22 187	20 385	19 419	18 194	17 384	16 698
Offentlig forvaltning	74 615	76 614	17 059	17 467	20 911	19 085	17 157	19 342	18 961	20 923
Lagerendring og statistiske awik	43 185	329	12 900	9 135	14 780	4 712	1 387	1 398	-641	-1 910
Bruttoinvestering i alt	554 083	470 694	139 573	136 749	144 338	131 498	122 280	121 643	113 687	112 786
Innenlandsk sluttanvendelse	1 970 547	1 911 601	495 056	491 656	497 976	483 506	476 206	479 748	476 185	478 548
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	1 795 576	1 773 986	449 421	450 370	450 195	444 878	438 648	443 754	443 711	447 024
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	539 248	565 371	131 703	133 121	137 732	136 588	136 991	140 973	142 048	144 155
Eksport i alt	1 049 134	1 004 472	263 534	266 874	256 620	261 031	251 913	244 512	252 618	255 052
Tradisjonelle varer	315 309	290 660	79 768	80 483	80 092	74 737	70 084	69 889	75 356	75 307
Råolje og naturgass	470 254	463 908	119 461	118 322	112 296	119 682	118 220	112 182	117 420	116 009
Skip, plattform og fly	14 215	14 062	2 507	3 361	4 700	3 646	4 939	3 349	2 801	2 972
Tjenester	249 356	235 843	61 797	64 708	59 531	62 966	58 669	59 091	57 041	60 764
Samlet sluttanvendelse	3 019 681	2 916 072	758 589	758 530	754 596	744 537	728 119	724 260	728 802	733 600
Import i alt	706 843	638 454	180 616	178 702	179 029	167 963	155 592	158 497	159 961	164 189
Tradisjonelle varer	456 080	396 124	119 107	116 479	114 536	105 380	99 284	98 125	99 733	99 050
Råolje og naturgass	3 685	4 830	594	730	591	1 836	616	811	1 838	1 565
Skip, plattform og fly	28 969	23 405	6 477	6 845	9 030	6 617	4 492	6 580	5 603	6 729
Tjenester	218 109	214 095	54 438	54 648	54 873	54 130	51 200	52 981	52 787	56 844
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2 312 838	2 277 618	577 973	579 828	575 566	576 574	572 526	565 763	568 841	569 411
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	1 762 458	1 736 505	439 161	442 540	441 876	436 419	432 437	432 930	434 386	435 747
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	550 380	541 113	138 813	137 288	133 690	140 155	140 089	132 833	134 456	133 665
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 504 957	1 487 463	374 011	377 408	378 177	374 165	370 393	370 950	371 897	373 048
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 172 909	1 145 872	291 368	295 386	294 719	290 540	286 199	285 916	286 429	287 087
Industri og bergverk	214 001	201 300	52 841	54 989	53 778	52 395	50 347	49 620	50 345	50 843
Annen vareproduksjon	174 377	167 770	43 269	43 979	44 253	42 708	41 941	40 562	42 448	42 812
Tjenester inkl. boligjenester	784 531	776 802	195 258	196 417	196 688	195 437	193 911	195 733	193 636	193 431
Offentlig forvaltning	332 048	341 592	82 643	82 022	83 458	83 625	84 194	85 035	85 468	85 961
Produktavgifter og -subsidier	257 501	249 041	65 149	65 132	63 700	62 254	62 044	61 979	62 489	62 698

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2007-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2008	2009	08.1	08.2	08.3	08.4	09.1	09.2	09.3	09.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,3	0,0	0,7	-0,7	-1,0	-1,0	-0,2	1,0	1,2	1,3
Konsum i husholdninger	1,2	-0,1	0,6	-0,7	-1,0	-1,0	-0,3	1,0	1,2	1,3
Varekonsum	-0,2	-0,4	-0,1	-0,5	-2,1	-1,6	-0,7	1,7	2,2	2,2
Tjenestekonsum	2,0	0,8	0,4	0,2	0,2	0,2	-0,3	0,6	0,5	0,2
Husholdningenes kjøp i utlandet	6,3	-7,5	7,1	-8,2	-2,7	-2,4	-0,7	-2,2	-1,8	3,3
Utlendingers kjøp i Norge	0,0	-7,6	-0,8	0,1	-4,5	3,9	-8,9	-0,6	-0,4	6,5
Konsum i ideelle organisasjoner	3,0	3,5	2,0	1,4	-0,7	-0,9	2,3	1,0	1,4	2,2
Konsum i offentlig forvaltning	4,1	5,2	1,1	0,9	1,0	0,6	2,0	1,5	1,2	0,1
Konsum i statsforvaltningen	3,3	5,5	1,1	0,8	0,9	1,0	1,8	1,8	0,7	1,1
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	3,4	6,2	1,2	0,6	1,1	0,9	2,3	1,6	1,2	1,6
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	2,8	0,8	0,3	2,2	-0,3	1,9	-1,6	3,3	-2,7	-2,2
Konsum i kommuneforvaltningen	4,8	4,9	1,0	0,9	1,1	0,1	2,2	1,2	1,7	-1,0
Bruttoinvestering i fast realkapital	1,4	-7,9	-5,0	0,7	1,5	-2,1	-4,6	-0,5	-4,9	0,3
Utvinning og rørtransport	3,7	6,4	-0,7	-1,3	5,9	0,3	13,5	-8,5	-7,2	4,2
Tjenester tilknyttet utvinning
Utenriks sjøfart	29,3	-10,8	67,4	-3,4	-11,0	17,2	-30,9	29,7	8,1	-13,8
Fastlands-Norge	1,0	-12,1	-7,4	1,6	1,1	-3,8	-8,8	1,1	-5,2	0,1
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	0,1	-15,8	-3,5	1,5	-3,0	-2,5	-8,4	-1,9	-6,1	-3,1
Næringer	6,1	-14,5	-2,9	3,3	-3,7	-0,1	-9,8	-0,1	-6,7	-2,7
Industri og bergverk	10,2	-29,1	-9,2	8,2	-3,5	2,3	-18,8	-2,6	-23,1	-5,7
Annen vareproduksjon	17,3	-9,3	16,2	6,0	-2,5	-10,2	-5,4	7,9	4,4	-14,9
Tjenester	2,5	-12,4	-5,5	1,4	-4,0	2,1	-8,7	-1,5	-6,4	1,6
Boliger (husholdninger)	-12,1	-18,9	-4,8	-2,8	-1,4	-8,1	-4,7	-6,3	-4,5	-3,9
Offentlig forvaltning	4,7	2,7	-21,8	2,4	19,7	-8,7	-10,1	12,7	-2,0	10,3
Lagerendring og statistiske avvik	31,8	-99,2	37,7	-29,2	61,8	-68,1	-70,6	0,8	-145,9	197,8
Bruttoinvestering i alt	3,2	-15,0	-2,1	-2,0	5,5	-8,9	-7,0	-0,5	-6,5	-0,8
Innenlandsk sluttanvendelse	2,5	-3,0	0,0	-0,7	1,3	-2,9	-1,5	0,7	-0,7	0,5
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	1,9	-1,2	-1,0	0,2	0,0	-1,2	-1,4	1,2	0,0	0,7
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	4,1	4,8	-2,6	1,1	3,5	-0,8	0,3	2,9	0,8	1,5
Eksport i alt	0,9	-4,3	0,3	1,3	-3,8	1,7	-3,5	-2,9	3,3	1,0
Tradisjonelle varer	4,3	-7,8	0,9	0,9	-0,5	-6,7	-6,2	-0,3	7,8	-0,1
Råolje og naturgass	-2,0	-1,3	1,8	-1,0	-5,1	6,6	-1,2	-5,1	4,7	-1,2
Skip, plattformer og fly	11,5	-1,1	-0,1	34,1	39,8	-22,4	35,5	-32,2	-16,4	6,1
Tjenester	1,9	-5,4	-3,0	4,7	-8,0	5,8	-6,8	0,7	-3,5	6,5
Samlet sluttanvendelse	1,9	-3,4	0,1	0,0	-0,5	-1,3	-2,2	-0,5	0,6	0,7
Import i alt	2,2	-9,7	-0,1	-1,1	0,2	-6,2	-7,4	1,9	0,9	2,6
Tradisjonelle varer	-0,4	-13,1	1,4	-2,2	-1,7	-8,0	-5,8	-1,2	1,6	-0,7
Råolje og naturgass	-36,0	31,1	-67,4	22,9	-19,1	210,7	-66,5	31,7	126,7	-14,8
Skip, plattformer og fly	47,0	-19,2	-14,5	5,7	31,9	-26,7	-32,1	46,5	-14,8	20,1
Tjenester	4,9	-1,8	0,8	0,4	0,4	-1,4	-5,4	3,5	-0,4	7,7
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	1,8	-1,5	0,2	0,3	-0,7	0,2	-0,7	-1,2	0,5	0,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,2	-1,5	-0,1	0,8	-0,1	-1,2	-0,9	0,1	0,3	0,3
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	0,6	-1,7	0,9	-1,1	-2,6	4,8	0,0	-5,2	1,2	-0,6
Fastlands-Norge (basisverdi)	2,7	-1,2	0,2	0,9	0,2	-1,1	-1,0	0,2	0,3	0,3
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,5	-2,3	-0,3	1,4	-0,2	-1,4	-1,5	-0,1	0,2	0,2
Industri og bergverk	2,3	-5,9	-0,5	4,1	-2,2	-2,6	-3,9	-1,4	1,5	1,0
Annen vareproduksjon	3,4	-3,8	2,1	1,6	0,6	-3,5	-1,8	-3,3	4,7	0,9
Tjenester inkl. boligjenester	2,4	-1,0	-0,7	0,6	0,1	-0,6	-0,8	0,9	-1,1	-0,1
Offentlig forvaltning	3,5	2,9	1,6	-0,8	1,8	0,2	0,7	1,0	0,5	0,6
Produktavgifter og -subsidier	-0,7	-3,3	-1,5	0,0	-2,2	-2,3	-0,3	-0,1	0,8	0,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2007=100**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2008	2009	08.1	08.2	08.3	08.4	09.1	09.2	09.3	09.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	103,7	106,3	102,2	102,8	104,2	105,5	105,7	106,5	106,4	106,0
Konsum i offentlig forvaltning	105,9	109,4	103,2	104,4	106,7	109,1	108,9	109,4	109,8	109,6
Bruttoinvestering i fast kapital	106,1	109,6	102,8	105,0	107,0	109,5	108,4	109,5	111,2	109,6
Fastlands-Norge	105,1	108,0	102,8	104,1	105,7	107,6	107,2	108,0	108,9	108,2
Innenlandsk sluttanvendelse	104,3	107,8	103,6	103,1	105,3	105,4	107,2	107,1	108,1	107,3
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	104,6	107,5	102,6	103,5	105,2	106,9	106,9	107,6	107,8	107,4
Ekspert i alt	116,5	100,1	112,7	120,4	120,0	112,5	101,4	100,4	98,9	99,3
Tradisjonelle varer	102,4	95,8	97,4	100,5	106,4	105,2	96,6	95,3	97,5	94,3
Samlet sluttanvendelse	108,6	105,1	106,8	109,2	110,3	107,9	105,2	104,8	104,9	104,5
Import i alt	104,0	103,0	101,5	102,8	104,5	107,6	104,9	104,5	103,7	99,2
Tradisjonelle varer	104,6	103,3	101,4	103,4	105,3	108,5	106,1	103,9	102,9	100,3
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	110,0	105,7	108,4	111,1	112,1	108,0	105,2	104,9	105,3	106,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	103,2	106,8	101,7	102,2	104,1	104,1	105,1	106,3	106,8	107,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.8. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2008	2009	08.1	08.2	08.3	08.4	09.1	09.2	09.3	09.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	3,7	2,5	1,4	0,6	1,4	1,2	0,2	0,7	0,0	-0,4
Konsum i offentlig forvaltning	5,9	3,4	1,3	1,2	2,2	2,3	-0,2	0,4	0,4	-0,1
Bruttoinvestering i fast kapital	6,1	3,3	1,3	2,1	1,9	2,4	-1,0	1,0	1,6	-1,5
Fastlands-Norge	5,1	2,8	1,1	1,3	1,5	1,8	-0,4	0,7	0,8	-0,6
Innenlandsk sluttanvendelse	4,3	3,3	3,1	-0,5	2,2	0,1	1,6	-0,1	1,0	-0,8
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	4,6	2,8	1,3	0,9	1,6	1,6	0,0	0,6	0,2	-0,4
Ekspert i alt	16,5	-14,1	5,4	6,9	-0,3	-6,3	-9,9	-1,0	-1,4	0,4
Tradisjonelle varer	2,4	-6,5	-1,9	3,3	5,8	-1,1	-8,2	-1,3	2,3	-3,3
Samlet sluttanvendelse	8,6	-3,2	3,9	2,3	1,1	-2,2	-2,6	-0,3	0,1	-0,4
Import i alt	4,0	-1,0	2,0	1,3	1,7	3,0	-2,5	-0,4	-0,8	-4,4
Tradisjonelle varer	4,6	-1,2	2,9	2,0	1,8	3,0	-2,3	-2,0	-1,0	-2,5
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	10,0	-3,8	4,5	2,5	0,9	-3,7	-2,6	-0,3	0,4	0,8
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	3,2	3,5	0,9	0,4	1,9	0,1	0,9	1,1	0,5	0,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.16. Temabokser i Konjunkturtendensene. 2004-2009

ØA 6/2009

- Inkludering og konjunkturer påvirker sykefraværet, 22.
- Det kan gå verre, 25.

ØA 4/2009

- Effekter på norsk økonomi av en mer markert internasjonal lavkonjunktur, 24.
- Betydningen av den ekspansive fi nanspolitikken for utviklingen i norsk økonomi, 26.

ØA 3/2009

- «Boligpriskrakk» – Hvilke effekter kan det få for norsk økonomi?, 17.

ØA 1/2009

- Virkninger av lavere oljeinvesteringer, 19.
- Kraftmarkedet framover, 26.
- Direkte og indirekte importandeler, 32.

ØA 6/2008

- Virkninger av alternative finanspolitiske tiltak, 24.

ØA 4/2008

- Virkninger av økte investeringer i offentlig infrastruktur, 11.

ØA 3/2008

- Virkninger av økte energipriser, 23.

ØA 1/2008

- Hvilken rentebane vil gi 2,5 prosent inflasjon?, 14.
- Realøkonomiske effekter av et kraftig børsfall, 21.
- Kraftmarkedet framover, 24.
- Verdensmarkedspriser på matvarer og prisutviklingen for matvarer i Norge, 25.
- Direkte og indirekte importandeler, 31.

ØA 6/2007

- Virkninger på norsk økonomi av et kraftigere internasjonalt tilbakeslag, 22-23.

ØA 4/2007

- Uro i internasjonale finansmarkeder, 9.
- Betydningen av renta i boligmarkedet, 15.

ØA 3/2007

- Virkninger av å "følge" handlingsregelen, 11.
- Virkninger av økt arbeidsinnvandring, 20-21.

ØA 1/2007

- Betydningen av internasjonale priser for norsk økonomi, 21.
- Kraftmarkedet framover, 22.
- Direkte og indirekte importandeler, 29.

ØA 6/2006

- Valutakursen med Norges Banks rentebane og SSBs modeller, 11.
- Betydningen av nedgangen i ledighet for lønnsvekst og inflasjon, 19.

ØA 1/2006

- Alternativ lønnsvekstberegning, 20.
- Utsiktene i kraftmarkedet framover, 22.
- Konjunkturtrekk i norsk økonomi i de siste 25 årene, 28-29.
- Direkte og indirekte importandeler, 30.

ØA 6/2005

- Virkninger av høyere rente, 11.
- Sykefravær og lønnsinntekter, 19.
- Lønnsvekst i lys av industribedriftenes lønnsomhet, 20.

ØA 4/2005

- Hva skjer dersom handlingsregelen ikke følges?, 11.
- Forklaringsfaktorene bak valutakursutviklingen de senere år, 13.

ØA 3/2005

- Virkningen av en sterkere krone, 14.

ØA 1/2005

- Utsiktene i kraftmarkedet framover, 21.
- Noen viktige drivkrefter bak konjunkturutviklingen 2000-2008, 22-23.

ØA 6/2004

- Virkningen av økte oljeinvesteringer i 2005-2007, 13.
- Husholdningenes formuesplassering, 14.
- Nye EU-land: Statistikk om arbeidsinnvandring, 18.
- Redusert sykefravær, 20.
- Fortsatt internasjonal oppgang – en alternativ prognosebane, 22-23.

ØA 4/2004

- Norges Banks utfordring, 13.
- Virkninger av en «normalisering» av pengemarkedsrentene, 23.
- På vei mot inflasjonsmålet – også i modellarbeidet, 24-25

ØA 3/2004

- En oljesmurt alternativbane, 22-24.

ØA 1/2004

- Kraftmarkedet i 2003 og utsiktene framover, 24.